

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

**Disputatio Philologico-Exegetica Cainum Ad Saniorem
Mentem à Deo Revocatum**

Hoheisel, Carl Ludwig

Gedani, [MDCCXXII?]

VD18 13024302

urn:nbn:de:gbv:45:1-16969

DISPUTATIO PHILOLOGICO-EXEGETICA

CAINUM AD SANIOREM MEN- TEM à DEO REVO- CATUM,

Sistens,

Ad illustrandum locum vexatissimum

Gen. IV. 7,

Quam

PRÆSIDE

CAROLO LUDOVICO HOHEISEL,

Græc. & O. O. L. L. Prof. Publ.

Ad d. XV. Januarii, Anno MDCCXXII.

IN AUDITORIO ATHENÆI MAXIMO

publice tuebitur,

MUSIS GEDANENSIBUS VALEDICTURUS

CAROLUS ADOLPHUS *Sanken*/ Ged:

S. S. Theol. Stud.

GEDANI, Typis JOHANNIS DANIELIS STOLLII,
SENATUS ET ATHENÆI TYPOGRAPHI.

VIRIS

ILLUSTRI, PER-MAGNIFICIS, MAGNIFICIS,
GENEROSIS, MAXIMEq; STRENUIS

DN. SALOMONI GABRIELI Schumann /
S.R.M. BURGGRAFIO, COS. CAMERARIO, & SCHOLARCHÆ,

DN. JOHANNI GODOFREDO à Diesseldorff /
Inclutæ Reipublicæ Gedanensis Præ-Consuli, Senatus h. t.
Præsidi, & Penins. Helens. Administratori,

DN. JOHANNI ERNESTO von der Linde /
Ejusd. Reipubl. Præ-Consuli, Vice-Præsidi, ac Nehringæ
Scharpoviæque Administratori,

DN. GABRIELI à Bömeln /
Ejusd. Reipubl. Præ-COS. S. R. Majest. Venat. Præf. & Mon-
tan. Administratori.

DN. JOHANNI HENRICO Schmidt /
Ejusd. Reipubl. COS. ac Camerario.

DN. NATHANAELI Ferber /
COS. ac Camerario,

DN. ABRAHAMO GRODDECKIO,
CONSULI ac SCHOLARCHÆ,
Ut &

NOBILISSIMO, AMPLISSIMO CONSUL-
TISSIMOQUE

DN. CAROLO Janzen /
Inclyti Dicasterii Civitatis Primariæ Assessori.

*Dominis, Macenatibus, Patronis, Fautoribus ac Promo-
toribus, ac huic Patruo, omni pietatis & observantia cultu
ad cineres usque colendis,*

Exercitium hocce Philologicum, cum ardentis-
simo omnigenæ prosperitatis voto, in de-
vinctissimi animi argumentum, sacrum
esse cupit

Clientis devotissimus

CAROLUS ADOLPHUS Janzen, Ged.

Σύνοψις.

Præfamine præmisso,

§. I. Cain & Abel sacrificantes sistuntur.

§. II. Caini sacrificium ob incredulitatem & hypocrisim offerentis rejectum esse, demonstratur.

§. III. Cainum idagre ferentem ad sanio rem mentem revocat Deus. Ubi in oratione divina.

§. IV. Particula הלא,

§. V. אם־כן,

§. VI. Verbum תיטיב expenditur.

§. VII. Variæ de voce שאת sententiæ

§. VIII. Elevationem vultus notat.

§. IX. Quod ulterius deducitur.

§. X. Verba לא תיטיב ואם considerantur.

§. XI. Vocabulo חטאת non aberrationem à præfixo primogenituræ scopo,

§. XII. nec pœnam peccati,

§. XIII. nec sacrificium pro peccato;

§. XIV. sed peccatum ipsum notari, evincitur,

§. XV. Quæstio deciditur, an חטאת in casu recto, utrum in Genitivo stet?

§. XVI. Convenientia generis in voce רובץ, & חטאת adstruitur.

§. XVII. Phrasis אל פתרו רובץ sub examen vocatur.

§. XVIII. Suffixa in vocibus תשוקתו & בו non ad Abielem, sed ad חטאת referuntur.

§. XIX. ואליוך תֵּדֹד expenditur.

§. XX. תשוקה non desiderium; sed cursus (accursus) redditur. Hæcque significatio

§. XXI. E radice שוק & vocabulis cognatis,

§. XXII. E locis | parallelis. Gen. III. 16. & Cant. VII. 11.

§. XXIII. Et è uersione LXX Interpretum confirmatur.

§. XXIV. Verba ultima: ואתה תמשל בו explicantur.

§. XXV. Objectio removetur, ubi simul locum hunc Semi-Pelagianis non favere, incidenter observamus.

Ngenii nostri vires in explicando illustri, quod Gen. IV. 7. legitur, Oraculo, periclitantes, Illiada post Homerum scribere multis forte videbimur, cum haud pauci summæ eruditionis & stupendæ diligentia Viri in hoc studio jam dudum desudarint. Nam

ut illos, qui in integram commentati sunt Genesin, silentio præteream, non absque laude nominari hic merentur B. JOH. TARNOVIUS *Exerc. Bibl. p. 356.* LUD. DE DIEU *Animadvers. in V. T. p. m. 13.* BONAVENTURA CORNELIUS BERTRAMUS *Lucubrat. Francken-thalensibus C. 1.* B. THEODORICUS HACKSPANIUS *Miscell. L. 1. C. IV. p. 53.* B. CHRIST. NOLDIUS *Concord. part. Ebr. Not. n. 315. p. 823.* B. SEB. SCHMIDIUS *Colleg. Bibl. priori LOC. IX. de Libero Arbitrio dist. 1. p. 238.* B. AUG. PFEIFFERUS *Dub. Vex. p. 37.* B. JOH. SAUBERTUS *Opp. Posth p. 13.* & ex Anglis JOH. LIGHTFOOT *Observ. in Genesin, quæ reperiuntur T. 1. Opp. p. 154. edit. Roterod.* Verum enim vero, licet labores Virorum horum doctissimorum debitis non sint defraudandi laudibus, spicilegium tamen post messem nobis quoque relictum esse firmissime persuasi sumus. Tanta enim hic datur Interpretum discrepantia, ut quo tuto pedem figere possis, vix invenias. Præterea esto, multos in priori versus hujus hemistichio expli-

explicando non inutilem navasse operam, utrum vero Emphasin verborum omnium posteriorum, maxime genuinum vocabuli תְּשׁוּקָתוֹ sensum affecuti sint, jure ambigere licet. Quæ cum ita sint, aurem nobis velligat QUINTILIANUS *Instit. Orat. L. X. C. 2.* scribens: *Pigri est ingenii, contentum esse illis, quæ sunt ab aliis inventa*, addo: inprimis, si hæc aliqua indigent emendatione. Nemo igitur nobis vitio vertet, quod operæ præmium duxerimus, in genuinum Oraculi hujus sensum paulo curatius inquirere. Tu vero Sancte Pater, *ἀγίασον ἡμᾶς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου, ἡ λόγος σου ἀληθεία ἐστίν.* Dictum nostrum in fonte Ebræo ita legitur Gen. IV. 7.

תְּלֵא אִם-תִּישִׁיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תִישִׁיב לִפְתָּח חַטָּאת

רָבַץ וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוֹקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל-בּוֹ;

An non, si bene feceris, elevatio (vultus tui erit?) Si vero non bene feceris, ad ostium peccatum cubat; Sed ad te erit cursus ejus: Tu ergo dominare illi.

§. I.

Genuinæ loci obscurioris interpretationi multam afferre lucem, antecedentium & consequentium, quæ ad eandem materiam directe pertinent, collationem, nemo facile inficias ibit. Hinc non abs re futurum esse arbitramur, si in ipso dissertationis nostræ limine præcedens historia succincte evolvatur. Siftitur nobis initio hujus capituli dispar fratrum par, Cain atque Habel, qui, licet externo vitæ instituto internacq; morum qualitate toto discreparent cælo, eodem tamen aâni tempore suum Deo obtulere sacrificium, idque מקץ הימים *à fine dierum* h. e. circa finem anni, qui etiam erat Veteribus finis messis. Ita hanc phrasin interpreta-

tur ABEN-ESRA: תּוֹרַת הַשָּׁנָה תְּמִימָה: יָמִים וְכֵן כָּתוּב יָמִים תְּהִיָּה זְאוּלְתוֹ בַּעֲבוּר שִׁישׁוּבוֹ הַיָּמִים בְּאוֹרֵךְ אֹרֶךְ בְּקִרְצוֹ כְּאִשֶּׁר הָיָה בְּתַחֲלֵלָהּ וְכֵן מִיָּמִים יָמִימָה: *Annus completus nomine dierum venit. Ita enim scriptum est (Levit. XXV. 29.) יָמִים per DIES i. e. per annum fiet redemptio ejus, propterea quod dies (elapso anno) redunt iidem, sive longi fuerint, sive breves, prout erant ab initio (anni.) Et ita etiam (1. Sam. I. 3.) à DIEBUS AD DIES i. e. ab anno ad annum, sive annuatim, Eandem tuentur explicationem JOH. HENR. HEIDEGGERUS *Hist. Patriarch. T. I. Exerc. V. §. XVIII. p. 178,* & Summe Reverendus DN. D. JOH. FRANC. BUDDEUS *Hist. Eccles. V. T. T. I. p. 146.* Cum vero Cain רֵעָה האֲדָמָה *agricultura deditus esset,* Abel autem רֵעָה מִפְּרֵי הָאֲדָמָה *è fructibus agri, hic ומחלביהן צאנו è primogenitis ovium suarum & ex adipibus earum suum delegerat sacrificium.* Equidem etiam prorsus sacrificii Abelis faciem nobis sistit GROTIUS, qui, ne pecudum mactationem & κρεοφαγίαν ante diluvium concedat, Habelem *lanam & lac pingvissimum obtulisse* autor est, in qua sententia ex parte sibi ὁμόψηφον habet JOH. CLERICUM *Comment. in h. l.,* ex toto vero HENRIC. BERNH. WITTERUM *Comment. in XVII. priora Geneseos capita p. 158.* Quibus omnibus, ne quid dissimulemus, jam faciem prætulit JOSEPHUS *Antiquit. Jud. L. I. C. III. p. m. 6. γάλα κρητὰ πρωτότοκα τῶν βοσκημάτων lac & primogenita pecorum obtulisse Cainum* asserens. Verum, ut taceam, hac ratione חֵלֶב cum חֵלֶב confundi, ejusmodi sacrificia lactis, & quæ GROTIUS WITTERUSQUE addunt *lana,* in Ecclesia vera populoque Dei nunquam usitata fuere. Et*

Et quid opus, ordinariam famosamque vocis בכורות
 significationem deferere, illamque non de primogeni-
 tis pecoribus; sed de *precipuis prestantissimique gregis pro-*
ventibus, quales *lana & lac* esse solent, interpretari?
 Denique omnem animo nostro scrupulum eximit Pau-
 lus, Ebr. XI. 4. Abelis sacrificium *θυσία* vocans, quod
 vocabulum, ἀπό τῆς θύσας ἢ μακτάνδο suam trahens ori-
 ginem, *sacrificium pecudis maclatione peractum* proprie,
 notat. Unde GROTIUS haud immerito HEIDEG-
 GERO l. c. p. 181. & B. ABR. CALOVIO *Bibl. illustr. p.*
255. vapulat, CLERICUM vero justa notavit censura
 Dn. BUDDIUS *Hist. Eccles. l. c.*

§. II.

Cainum & Abelem externo sacrificandi actu de-
 functos haecenus vidimus, attamen non eandem Dei
 gratiam utrumque adeptum, sed disparem prorsus
 actionis suæ eventum sortitos esse hos fratres, testatur
 Moses: וישע יחור: אל הבל ואל מנחתו ואל קין ואל:
respexit vero Jehova ad Habelem & obla-
tionem ejus: ad Cainum autem & ad oblationem ejus non re-
spxit. Quo indicio constiterit, acceptam Deo fuisse,
 Abelis oblationem, ingratham vero fratris Caini, diser-
 tis verbis non exprimitur. Non tamen à vero ablu-
 dere videtur sententia ABEN-ESRAE, scribentis:
 ויתכן שירדה אש ורשנה מנחת הבל ולא מנחת קין
Convenit dicere, flammam descensisse & in cineres redigisse,
oblationem Abelis, non autem Caini oblationem. Nam haud
 raro subsequentibus seculis Deus hac ratione grata sibi
 esse, quæ offerebantur, sacrificia testatus est. Vid. Le-
 vit. IX. 24. Jud. VI. 21. 1. Reg. XVIII. 24. seqq. 2. Paral.
 VII. 1. Unde & THEODOTION וישע וישע translulit

ἐνεπύρισεν inflammavit, quam explicationem suam etiam fecere HIERONYMUS *Tradit, Ebr. B. LUTHERUS Comment. in Genesin*, alique plures. Majoris momenti quæstio est, eaque nostro maxime conveniens scopo, cur Deo gratum fuerit Abelis sacrificium, Caini vero ingratum? Genuina hujus quæstionis decisio multum lucis afferre poterit loco, quem habemus præ manibus. JOSEPHUS hanc affert rationem: ὁ Θεὸς ἰαυτῆι μᾶλλον ἠδεύεται τῆι θυσίᾳ, τοῖς αὐτομάτοις καὶ κατὰ φύσιν γεγενοῖσι τιμώμενῳι, ἀλλ' ἐχὶ τοῖς κατ' ἐπίνοιαν ἀνθρώπων πλεονέκῃς, κατὰ βίαν πεφυκόσι. Hoc (Abelis) sacrificio Deus magis delectatus est, quia ipse iis, quæ ultro & sua natura proveniunt, honore afficitur, non vero iis, quæ homo avarus & industrius per vim quandam a natura extorsit. Nimirum ex mente JOSEPHI gratius fuit Deo Abelis munus, quod obtulerit animalia, ultro & sua natura sine hominum cura provenientia, cum fruges terræ, quales Cain obtulit, non nisi magno labore atque sudore hominis proveniant atque colligantur. Sed si Deo ideo fruges ingratae forent, non postea ab Israelitis munera ex frugibus terræ, farinas, panes decimasque postulasset. Procul quoque faceffant nonnullorum Judæorum commenta, causam diversitatis in eo quærentium, quod Abel obtulerit animalia optima & selectissima, majoris pretii, quam fruges terræ, Cain vero avarus opibusque inhians non tanti pretii munera; sed spicas duntaxat exiles parca & avara manu sacrificaverit. Quilibet enim de suis, quæ possidebat bonis, obtulit; Abel pecudes, quia erat pastor gregis; Cain terræ fruges, quia agriculturam exercebat. Unusquisque etiam de bonis suis liberalis vel avarus esse poterat. Sed non vero simile est, Cainum publicum avaritiæ suæ specimen in sacrificando edidisse, quoniam hypocritæ, in quorum censum hic homo

homo

homo referri meretur, ut plurimum insignem præ se
 ferre solent liberalitatem. Neq̄ album meretur calcu-
 lum sententia illorum, qui displicuisse Deo sacrificium
 Caini statuunt, quia is diffidebat à fratre, siquidem,
 diffidium cum fratre non sacrificium antecessit, sed
 demum secutum & hujus occasione enatum fuit. Ipse
 Spiritus S. rationem solidam sufficientemq̄ in N. T.
 adfert, cur gratum Deo fuerit sacrificium Abelis, in-
 gratum Caini, Ebr. XI. 4. inq̄uens: πίσει πλείονα θυσίας
 Ἀβελ παρὰ Καὶν προσήνεκεν τῷ Θεῷ, δι ἧς ἐμαρτυρήθη εἶναι δίκαιος.
*Fide præstantius sacrificium Abel præ Caino obtulit Deo, per quam
 testimonium consecutus est, quod esset justus.* Ita præeunte
 SYRO locum reddimus, aliter prorsus ac VULGATUS,
 πλείονα plurimum transferens. Nam πολὺς Græcis etiani
 magnum, præstans significat. Sic apud THUCYDIDEM
 & HOMERUM, teste GVILIELMO BUDÆO *Com-
 ment. de lingua Græca* usurpatur, & apud LXX. Inter-
 pretes nihil usitatius, idq̄ ex Ebraismo, ubi כר *mulsus*
 etiam est magnus, præstans. Inde Psal. XXXVI. 6. πολλὴ
 ἄβυσσος magna abyssus, it. 1. Reg. IV. 29. σοφία πολλὴ ex-
 cellens Sapiencia. Sic Matth. VI. 25. & Luc. XII. 23. ψυχὴ
 πλεῖον τῆς τροφῆς anima præstantius (majus) quid cibo, &
 Matth. XII. 41. 42. Luc. XI. 31. 32. Christus πλείων præ-
 stantior (major) Jona dicitur & Salomone. Adde Marc. XII.
 33 Conf. LUDOVICUM DE DIEU *Comment. in 4. Evang.
 ad Luc. XVI. 10. p. 345.* & GROTIUM *in Ebr. XI. 4.* Locus
 igitur hic, rite expositus, fidem justificam veram esse,
 causam commonstrat, ob quam benevole acceperit Nu-
 men Clementissimum oblationem Abelis, qua quia Cain
 caruit, non poterat ipsius sacrificium Deo esse gratum.
 Qualiscunq̄ Caini fuit oblatio, modo cor offerentis re-
 cte fuisset dispositum, Deo grata fuisset, non secus ac
 B Abe-

Abelis oblatio. Nam μάλλον τὸ δαιμόνιον πρὸς τὸ τῶν θυόντων ἦθος, ἢ πρὸς τὸ τῶν θυομένων πλῆθος βλέπει *Deus magis offerentis mores, quam oblationum multitudinem respicit*, dicente PORPHYRIO *de abstinentia L. II.* Notatu dignum est, Mosen vs. 4. h. c. dicere: וַיִּשְׂחַף אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם וְאֶת אֶבְרָהָם וְאֶת אֶבְרָהָם *Deus respexit ad Abelem & munus ejus.* Præmittitur persona, egregie observante JOH. BRAUNIO *Comment. in Epist. ad Ebraeos p. 707. seq;* sequitur munus. Respexit Deus primario ad personam offerentem, ad cor ipsius & in corde fidem; secundario ad munus, quod isto corde & ex fide offerebatur: וַיִּשְׂחַף אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם וְאֶת אֶבְרָהָם וְאֶת אֶבְרָהָם *Ad Cainum vero non respexit, ideo nec ad munus ejus.* Non habuit, ut frater, cor fide purificatum, ideo nec ipsum, nec cultum ipsius benevole Deus respexit, Deus inquam, *cujus oculi fidem respiciunt.* Jer. V. 3. Ex opere, ut dicere moris est, operato, Cain suum Deo sacrificium videtur obtulisse, sibi blandiens, se ob solum externum sacrificandi actum Virum esse benevolentia Divina dignum, licet cor suum nefandæ incredulitatis omnique nequitiae esset officina. Quomodo ergo ipse, cum suo sacrificio Deo placere poterat? *χωρὶς πίστεως ἀδύνατον ἐναρξῆσαι (τῷ Θεῷ)* Ebr. XI. 6. Locum potius hic inveniebat sapientissimum sapientissimi Salomonis effatum: זָבַח רִשְׁעִים תּוֹעֵבַת יְהוָה *Sacrificium impiorum est abominatio Jehova.* Prov. XV. 8. E contrario Abel nihil sibi ipsi, nihil suis operibus, nihil propriae tribuens dignitati, offerendo respiciebat, sibiq; applicabat cruentam promissi Seminis mulieris oblationem: in hac remissionem peccatorum, in hac solatium omne & felicitatem unice quærebat. Ideo Deus in ipso ejusq; sacrificio beneplacitum habuit.

§. III.

Licet vero omnis repudiati sacrificii culpa in Caino hæreret, atq; adeo ipse sibi succensere debuisset, suæq; vitiositati nuncium mittere, ille contra erga fratrem natu minorem, sibi prælatum, invidia ac ira flagrare cæpit & hanc, quam pectore premebat, indignationem gestibus externis satis superq; prodidit. Unde Moses: ויפלו מאור ויפלו פניו *Et accensa est ira Caino valde, & concidit vultus ipsius*, i. e. demisso in terram vultu incessit. Er ließ den Kopff (das Maul) hängen, dicerent Germani. Gestus hic indignationis, invidiæ & pudoris, quæ animi passiones in uno eodemq; Subjecto sæpe conjunctæ sunt, indicium esse solet. Sic de Judæorum inimicis, cum murum Hierosolymæ absolutum esse audivissent, Nehemias: ויפלו מאור בעיניהם *Et conciderunt valde oculi eorum*. Neh. VI. 16. ו ב' in voce ויפלו בעיניהם hic nominativum explere videtur, quemadmodum alias haud raro apud Ebræos, observante NOLDIO *Concord. part. Ebr. p. 164* & apud Arabes, teste ERPENIO *Grammat. L. IV. c. 1. p. 156*. Sensus vero loci est: Judæorum hostes, qui hætenus ædificationem urbis & templi impedire adlaboraverant, nunc consilia sua turbata, omnesq; machinationes frustraneas animadvertentes, cum pudore, tum indignatione & odio plus quam Vatiniano erga Judæos correpti, vultum demittebant. Sic Alexandri milites, magnorum itinerum & præliorum pertæsi, cum eos in longinquas regiones ducere vellet Alexander, eorumq; animos oratione excitare conaretur, *in terram demissis capitibus tacere perseverabant*, quæ sunt verba CURTII *L. IX, c. 11*, hac ratione indignationem suam significantes. Conf. doctissimus CLERICUS *Comment. in Gen.*

p. 37. Neq̄ vero ii tantum, quorum animos indignatio occupat & odium; sed et, qui mala premuntur conscientia, faciem ad terram demittunt. Sic publicanus male sibi conscius, ex pudore *ἐκ ἡθελεν εἰς τὰς ὀφθαλμὰς εἰς τὸν ἄρανὸν ἐπᾶραι*. Luc. XVIII. 13. Atq̄ Esdrasc. IX. 6. pudore peccatorum suorum & populi sui suffusus, demisso in terram vultu dicebat *אלהי בשתו ובכלמתי להרים ראשי למעלה ראש* *me, & erubescio attollere, mi Deus, faciem meam ad te: nam iniquitates nostrae creverunt supra caput.* Ad Cainum igitur ut revertamur, in illo demissio vultus cum indignationis & odii erga fratrem, tum pudoris è mala conscientia suam trahentis originem, index erat. *Illud patet, quia exarsit ira ejus (erga fratrem) valde; hoc, quia Deus versu 7. hujus capituli faciei demissæ τὸ ἕψαν elevati- onem capitis opponit, hancq̄ Caino sub conditione placatæ conscientiæ pollicetur.* Rebus sic stantibus, Deo curæ fuit, malam Caini mentem inflectere, & animi *motos componere fluctus.*

Idq̄ fecit partim Cainum reprehendendo, partim ad saniora consilia revocando. Reprehendit ipsum, in-
 quiens: *למה חרה לך ולמה נפלו פניך* *est ira, & quare concidit vultus tuus?* quasi diceret: Nonne penes te ipsum est culpa sacrificii rejecti, utpote, *ejus animus coram me non est rectus, quicq̄ mihi futurum facere non erubuisti?* At ego, qui intimas cordis latebras perscrutor, merito, oblatione fratris accepta, tuam improbavi. Ad saniora consilia Numen benignissimum Cainum revocare studet his verbis, quæ nostræ jam sint curæ: *הלא אם תיטיב וכו'*

§. IV.

Cum omnia fere nostri dicti vocabula varias variorum

riorum expositiones sint passa, necesse erit, singula ordine considerare. Equidem voculam אלה particulam interrogandi esse, & *nonne? an non?* reddendam esse, omnes prope Interpretes magno fatentur consensu, nisi quod unicus CASTALIO apud MATTH. POLUM *Synopsi Critic. in b. l.* per certe exprimendam esse iudicet. Verum sensus eodem prorsus recidit, siue veritas: *an non, si bene egeris, elevatio erit?* siue *Certe, si bene &c.* nam interrogativa negans: *nonne, an non?* affirmativum gignit sensum. Unde h's diu immorari, operæ pretium non est.

§. V.

Diligentior meretur disquisitionem particula אן, quam plurimi conditionalem hic esse, & per: *si* efferendam existimant. Sic *εἰ ἐβδμήκοντα* reddunt: *εἰάν*. Ita & τὸ אן, idq; sensu conditionali retinuit CHALDÆUS, ne de recentioribus jam dicam versionibus. Existunt tamen nonnulli magni nominis Viri, paulo post nominandi, quibus אן hic non est particula conditionalis, sed disjunctiva, *aut, siue*, reddenda, h. m. *An non, siue bene offeras, siue non bene, ad ostium peccatum cubat?* Hi monent, particulam אן in *textu aliquo repetitam communiter distributive significare & verti debere siue, siue, tam, quam*, allegantes pro sua sententia loca sequentia: Gen. XXIV. 49. Exod. XIX. 13. Lev. XXVII. 26. Deut. XVIII. 3. Ruth. III. 10. 2. Sam. XV. 21. XVIII. 3. 1. Reg. XX. 18. 2. Reg. VII. 4. Eccles. V. 11. XII. 14. Jer. XLII. 6. Otio abuterer, si omnia hæc loca prolixè examinarem, ambabus enim largior, particulam אן repetitam haud raro disjunctiva gaudere significatione; attamen non semper illum sensum ei necessario adscribendum esse, locus in frontispicio positus, quem

B 3

contra

contrasentientes pro sua statuminanda hypothesi in-
medium proferunt, evidenter docet, Gen. XXIV. 49.
ubi hæc leguntur verba; ועתה אם ישכם עשים חסד
ואמת את אדני הגידו לי ואם לא הגידו לי ואפנה על ימין
או על שמאל. Certe hic part. אם æque recte *si, ac sive*, reddi
potest, quemadmodum & B. LU I HERUS, TREMEL-
LIUS aliq̄ locum egregie ita transtulere: *nunc igitur, si
estis (porro) exercituri benignitatem & fidem erga Domi-
num meum, indicate mihi: sin minus indicate mihi, ut con-
vertam me ad dextram vel ad sinistram.* Huic adde Num.
XXXII. 20. 23. it. vl. 29. 30. Ruth. III. 13. Es. I. 19.
20. Plura in re perspicua cumulare testimonia super-
fedeo. Nostro loco conditionalem, non disjunctivum,
particulæ אם tribuendum esse sensum, ex accentuatio-
ne Ebræa haud difficulter demonstrari potest. Quod
si enim illa, quam contrasentientes suam fecere, præ-
valeret versio: *An non sive bene offeras, sive non bene &c.*
prior *Sakephkaton* in voce שאת minorem distingvendi
vim haberet, quam posterior in verbo תיטיב. At vero
accentus idem repetitus, quo magis à Domino suo di-
stat, eo fit major eoq̄ fortius distingvit. Vide DAN.
WEIMARUM *usu accentuationis Biblicæ Axiom. V. p. 55.*
seq. Manet igitur fixum ratumq̄, וְאִם hic conditio-
nale esse: *Si bene feceris.* Quod luculentius patebit, si
consideraverimus vocem, ad quam nos ordo ducit,

§. VI.

תיטיב. Hanc secundam esse personam futuri in
Hiphil, radicis יטב quæ in kal *bonum esse*, in Hiphil *bene
facere* notat, in aprico est. Verum enim vero verbum
תיטיב in tempore finito, infinitivo alterius verbi con-
junctum, interdum in naturam adverbii *bene* degenera-
re.

re solet, infinitivo illo in tempus, numerum & personam finiti conjuncti latine converso v. gr. Jer. I. 12. לראות היטבת *bene fecisti videndo h. e. bene vidisti.* Consule præter hunc locum 1. Sam. XVI. 17. ac Prov. XXX. 29. Huncq; idiotismum etiam hic locum invenire nonnulli judicant, sequens שאת pro Infinitivo accipientes. Ita LUD. DE DIEU *Animadvers. p. 13.* & B. SAUBERTUS *opp. Posth. p. 13. seq.* qvi verba nostra ita transferunt: *nonne sive bene feceris offerendo h. e. sive bene offeras, sive non bene.* Neq; silentio prætereundum, hos antesignanos habere LXX. Interpretes: εαν ὀρθῶς προσενέγκῃς *si recte offeras.* Sed ne jam de voce שאת impræsentiarum dicam, (qvoniam infra de ista pluribus differendi dabitur occasio,) finge tantisper, שאת significatu offerendi gaudere, cave tamen existimes, vi accentuum, verba hæc ita reddi posse: *sive bene feceris offerendo.* Si enim allata firmo staret talo versio, non *Pascha*, accentus subdistinctivus, in verbo תיטיב staret; sed servus potius, לו תיטיב cum voce שאת arcte conjuncturus. Longe igitur rectius, nisi totus fallor, accentuum tenorem observant, qvi nostrum תיטיב à voce שאת divellentes, locum ita vertunt: *Nonne, si bene feceris, elevatio?* Et omnino hic altius assurgendum, quam ut ad *externum sacrificandi actum legitime secundum legem Ceremonialem factum*, cum LUD. DE DIEU לו תיטיב referamus. Potius verbum היטיב hic significat, opera, intrinseca & morali bonitate gaudentia edere. Cum vero nullum opus bonum dici mereatur, qvoad fide caret: nam πᾶν, ὃ ἐκ ἐκ πίστεως, ἀμαρτία ἐστίν. Rom. XIV. 23, sponte sequitur, לו היטיב *benefacere*, fidem in Christum, unde omnibus nostris operibus unice sua accedit bonitas, præsupponere & includere. In specie ad actum sacrificandi
ejusque

ejusque internam bonitatem e fide in Messiam profluentem hic respici, contextus evincit. Ideo enim sacrificium Caini à Deo rejectum, quod fide destitueretur, juxta ea, quæ §. II. diximus, & per consequens opus vere bonum non esset. Probe hoc observavit felicissimus Sacrarum Pandectarum Interpres B. SEB. SCHMIDIUS l. c. §. 9, & propterea ad integrandum sermonem ex antecedentibus subaudiendum judicavit: להביא את מנחה *Si bene feceris (adducere munus tuum)* h. e. Si munus tuum adduxeris, ut rectum est & debes. Licet vero supplementum hoc expresse non adjeceris, omnia tamen contextus verba clamant, h. l. maxime de bona ac legitima sacrificii oblatione i. e. de actu fidelis oblationis, (non exclusis aliis bonis operibus, fidei fructibus) sermonem esse. In eundem sensum etiam explicari potest ONKELOS, vertens: אם היטיב עוברך *Si bonum reddideris opus tuum.* Nullum vero opus sine fide bonum est. Vult igitur Deus dicere: Si opera tua e vera fide suam duxerint originem, & sic non apparenter tantum, sed vere bona fuerint, si sine fuco, sine malitia & hypocrisis obtuleris, si ex vera in Messiae sacrificium fide tuum mihi exhibueris sacrificium, gratus mihi eris. Sicque tibi erit

§. VII.

עֲלֵוָה *elevatio.* Hanc vocem crucem figere, Commentatoribus, apud omnes in confesso est. Quod ad formam ejus Grammaticam attinet, eam interdum infinitivum radicis עָוָה constitutare, ex Devt. I. 9. & Ezech. XX. 31. cernere licet. Qua ratione inducti nonnulli, ex quorum mente עָוָה infinitivi notionem sustinet, textum ita reddidere: *Si bene feceris offerendo i. e. Si bene offeras.* Verum, ut alia dubia supra jam contra

contra hanc versionem proposita, sicco pede transeam, nuspiam verbum נשא de oblatione sacrificiorum usurpatur. SYRUS reddidit קבלת תשפר הן אן תשפר קבלת *recipies* *Ecce si bene feceris, recipies.* Ita quoque ARABS, ac VULGATUS. Cujus vestigia Commentatores Pontificii legentes, vocabulum *mercedis* ad integrandum vulgati sensum adjiciunt: *recipies mercedem, si bene feceris*, ut inde erroneæ suæ de mercede bonorum Operum doctrinæ aliquod addere possint pondus. Vide BENEDICTUM PERERIUM *Comm. in Gen. p. 235.* Verum quæ fronte נשא reddi potest *recipies*, cum non sit futurum. Præterea nulla hic meriti mercedisq; injicitur mentio, nullumq; prorsus ejusdem adparet fundamentum. Proinde alii longe rectius infinitivum ה.ל, prouti etiam Gen. XLIX. 3. Ps. LXII. 5. Job. XIII. 11. Levit. XIV. 56, & alibi, naturam nominis substantivi induere observarunt, quamvis & hi, quod ad versionem & explanationem hujus loci attinet, tantum inter se distent,

quantum Hypanis Veneto distat ab Eridano.

KIMCHIO *Lib. radicum*, JUNIO, B. AUGUSTO VARENIO *Decad. Mos. p. 399.* B. SEB. SCHMIDIO *Colleg. Bibl. l. c. §. 9. & 12. pag. 240. seq. & Comment. in Gen. p. 57.* JAC. GUSSETIO *Comment. de lingua Ebraea p. 318. aliisq;* נשא *est venia, condonatio, remissio peccatorum.* Quibus omnibus præivit ONKELOS, reddens: הלא אם תוטיב עוברך ישתבק לך *Nonne si bene egeris opus tuum, remittetur tibi?* Hæcque sententia conformem analogiæ fidei sensum recipere potest, si cum B. SCHMIDIO ita locum explices: *si bene feceris adducendo munus tuum, h. e. si ex vera in Messiam fide obtuleris dona tua, erit tibi remissio peccatorum.* Nihilominus obstat huic interpretationi usus vocis נשא. Licet enim verbum נשא interdum notet *remittere, condonare*, nuspiam tamen hoc sensu accipitur.

C

tur.

tur vocabulum שמת. Idem monendum circa versionem B. LUTHERI, so bist du angenehm, non immerito *co-lerabilem* adpellatam B. PFEIFFERO, atq; B. GERHARDO *Comment. in b. l.* & LIGHTFOOTO *observ. in Gen.* adprobatam. Esto enim, radicem נשם, præsertim quando ipsi סם בנים adjicitur, idem significare, ac *faciem alicujus accipere* i. e. gratam habere alterius personam, non tamen שמת significat *acceptationem*. Existunt haud pauci magni nominis Philologi, quibus, præeunte NACHMANIDE, nostrum שמת est *excellencia, dignitas, honor, eminentia*. Ita sentiunt BERTRAMUS l. c. FAGIUS *in Bibl. Criticis T. 1. p. 106. edit. Francof.*, JOH. CLERICUS *Comment. in b. l.* & WITTERUS l. c. p. 164, qui tamen sibi ipsi non satis constat: mox enim aliam, quam postea nostram faciemus, expositionem sua dignatur adprobatione, mox ad *insignes primogenitura excellencias* hic respici, autumat. Conferunt hi Gen. XLIX, 3. ראובן בכרי אתה כחי וראשית עו
: Ruben primogenitus meus, tu virtus mea & principium roboris mei, excellencia DIGNITATIS, & excellencia fortitudinis. Ut vero plenius de sensu constet, CLERICUS verbum תשמך supplet, h. m. *si benefeceris, dignitatem tueberis*. Et hi omnes locum de prerogativa primogeniti accipiunt. Unum instar omnium audiamus, FAGIUM, ita *in b. l. commentantem: quia Cain primogenitus erat, confusus jure primogenitura, putabat, munus suum gratius fore Domino munere fratris. Sed quia diversum fieri videt, se videlicet rejici, & fratrem acceptari, iratus ac dolens, ne prerogativa ad fratrem transferretur, mox de fratre necando cogitat, ut sic, sublato fratre, penes sese tanquam primogenitum superioritas rerumq; potestas permaneret. Quod ubi animadvertit in eo Dominus, adest, avo-*
cans

cans eum a malo proposito, proponens pramium, si vitam emendat: secus si male esse pergat. Dicit ergo: nonne si emendaveris vitam, superior eris. At vero Viri hi eruditissimi supponunt, Caino in lucem edito, illico prærogativam primogenituræ, in jure regendi subditos, & Deo ministrandi se exferentem, suum sumfisse initium, cum tamen nullum hujus rei in S. Codice extet vestigium, nec administratio Sacerdotii natura cohæreat cum primogenituræ prærogativa; sed maxime lege opus habeat positiva, quæ tamen hic non reperitur. Licet enim quædam primogenituræ jura ætatem Mosis ipsiusque legem anticipaverint, atque eo nomine male audiat Esavus, quod ea flocci fecerit Gen. XXV. 31. seq. Ebr. XII. 16, nullam tamen prægnantem observare licet rationem, ut omnia statuta ad legem ceremoniam positivam pertinentia, statim cum ipso orbe condito suam duxisse originem, credamus, monente hæc accurate HACKSPANIO l. c. Neque de jure primogenituræ in toto hoc Capite unicus extat apex. Cain dolore corripiebatur, non, quod jure primogenituræ exciderat; sed quod sacrificium suum a Deo fuerat repudiatum. A repudiato vero sacrificio ad carentiam primogenituræ N. V. C. Denique alium prorsus טַשַׁא sensum nobis suppeditat Ariadnæum justæ interpretationis filium, contextus.

§. VIII.

Nimirum calculum meretur interpretatio laudati ABEN ESRÆ, in b. l. scribentis. פִּי שֵׁאת עַל דַּעַת פִּרְשִׁים שֵׁאת עוֹנֵךְ וְהַנִּכּוֹן בְּעֵינֵי שֵׁאת פְּנִים כִּי-כְתוּב בַּתְּחִלָּה וַיִּפְּלוּ פְּנֵיו וְזֶה דֶרֶךְ בּוֹשָׁה כִּסְעַם אִשָּׁא פְּנֵיו וְטַעַמוֹ אִם עֲשִׂית שֵׁאת *Vocem טוב תשא פניך וכן כי אז תשא פניך ממום* *multi interpretes de condonatione peccati accipiunt: Placeet tamen*

tamen mihi, accipere de elevatione faciei, quia scriptum est paulo ante: Et conciderunt facies ejus. Et hac est ratio pudoris, juxta sensum verborum: elevabo vultum ejus. Ut adeo sensus sit: Si recte feceris, eriges faciem tuam. Ita etiam Job. XI. 15. Elevabis faciem tuam sine macula. Et omnino hanc expositionem confirmant antecedentia. Demiserat enim vultum Cainus ex pudore & indignatione: פניו פלר concidit facies ejus. Jam vero Deus eundem ad meliorem frugem reducere allaborans, dicit: Quare concidit vultus tuus? Nonne si bene feceris elevatio (faciei tuæ erit?) h. e. intrepide vultum elevare poteris, quem admodum illi faciunt, qui nullius mali sibi sunt conscii, nullaq; pallescunt culpa. Egregie pro illustrando hoc sensu provocavit ABEN-ESKA ad locum Job. XI. 15, dignum, qui integer hic adscribatur: Ne habitare fac in tentoriis iniquitatem פניך תשא כי אתה תשא פניך ממום tum enim elevare poteris faciem tuam sine macula (h. e. inculpate, bona & salva conscientia), erisq; fortis, nec timebis. Ad di huic potest Job. XXII. 26. Si elongabis iniquitatem a tentoriis tuis, Omnipotente delectaberis ותשא אל אלה פניך & elevabis ad Deum faciem tuam, quem locum LXX Interpretes ita explanant: παρασσιαθήση εναντίον κυρίου, ἀναβλέψας εἰς τὸν ἕξανόν ἰλαγῶς. Scilicet faciei elevatio cordis bene sibi conscii & bona ad Deum fiducia animati signum est. Unde & Christus piis injungit Luc. XXI. 28, ut attente signa futuri judicii considerent atq; elevent capita sua in signum bonæ conscientiæ, ac testimonium lætitiæ, quoniam appropinquet redemptio eorum. Quod si igitur in posterum Cainus ex vera in Christum fide obtulerit, & sacrificium suum æq; ac reliquas actiones suas hoc modo bonas reddiderit, lætam faciei elevationem ipsi Numen benignissimum promittit. Sic enim nullam fore causam, cur vel ex indignatione, vel ex pudore

dore, certissimo malæ conscientiaë indice, caput demittat. Eundem sensum amplectuntur GROTIUS in b. 1, B. CALOVIUS *Bibl. illustr.* p. 255, HEIDEGGERUS *Hist. Patriarch. T. 1. Exerc. V. §. XXVIII*, B. PFEIFFERUS *Dub. Vex. in b. 1, Dn. BUDDIUS Hist. Eccles. V. T. 1. c. p. 148*, & qui reliquis hac in parte palmam præripuit, HACKSPAN *Miscell. L. 1, C. IV. §. XIII. p. 61, sq.*

§. IX.

Ne vero existimes, שאת hanc, quam adstruximus, significationem respuere, & alteram illam, qua *prærogativa, excellentia* redditur, ob locum, quem nostro parallelum judicant, Gen. XLIX. 3. firmiori superstructam esse fundamento, observandum, לֹ שאת à rad. שׂא deducendum, quoties ut nomen Substantivum usurpatur, toties generatim notare *elevationem*, & quidem speciatim *proprie* ejusmodi *elevationem*, qua aliquid in sublime tollitur. Sic præter nostrum locum de Leviathane occurrit Job. XLI. 16. משתו, (pro משאתו, litera א per Syncopen elisa) יגורו אילים *ab elatione ejus* (i. e. ab eo ubi se in aquis attollit & elevat) *timent fortes*. Huc & non immerito traxeris significatum *tumoris*, quem Levit. XIII. 2, 10. 19. & alibi sustinet. Quid enim tumor, nisi cutis carnisve *elevatio*? *Metaphorice* vero designat *excellenciam & dignitatem*, qua quis super alios eminet. Sic Gen. XLIX. 3. Ps. LXII. 5. aliisque locis sumitur. Conf. CHRIST. STOCKII *Clavis Lingva S. p. 794*. Ut adeo nostra sententia *propriam* vocis שאת significationem tueatur; illorum vero explicatio, quibus שאת est *prærogativa, improprio & metaphorico* vocabuli שאת sensu nitatur. Neque suspectam reddere potest hanc interpretationem supplementum vocis פנים: nam in lingua Ebræa frequentissime ex antecedentibus ἀπὸ κοινοῦ

vocabulum repetendum esse norunt omnes, qui S. Codicem in fontibus attente legerunt. Exempla si desideres, præter B. HACKSPANIUM l. c. §. IX. p. 58, ad B. GLASSIUM Philol. S. L. IV. Tr. II. Obs. 8. p. m. 665. seqq.

§. X.

Ex hæcenus dictis haud difficulter colligere licet, quo gaudeant sensu verba sequentia: **וְאֵלֶּיךָ לֹא תִשָּׁבַח** *Sed si non bene feceris.* Nimirum, sicuti **וְאֵלֶּיךָ לֹא תִשָּׁבַח** *benefacere* supra §. VI. idem erat, ac opera vere bona ex vera fide propullulantia facere, inprimis suam oblationem fide bonam reddere, ita **וְאֵלֶּיךָ לֹא תִשָּׁבַח** nihil aliud est, nisi nulla opera vere bona, nullos fidei proferre fructus, in specie sacrificium suum ex opere operato, sine fide Deo offerre, cujusmodi oblatio est in oculis Dei actio mala seu peccatum Rom. XIV. 23. Apage igitur ineptam **וְאֵלֶּיךָ לֹא תִשָּׁבַח** LXX. explicationem, quibus **וְאֵלֶּיךָ לֹא תִשָּׁבַח** est *non recte dividere sacrificium.* Ita enim textum reddidere: *ἢν ἐὰν ὀρθῶς προσεύχῃς, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς, ἤμαρτες, ἡσυχάζον:* *nonne si recte offeras, recte autem non divides, peccasti? quiesce.* Quam versionem ISAACUS VOSSIUS Lib. de Septuaginta Interpretibus eorumq. translatione C. XI. p. 33. ita explanat & defendit: *Dicit Deus Caino, recte quidem ipsum fecisse, quod obtulerit sacrificium; sed non recte divisisse, quia meliorem partem sibi reservasset. Recte vero divisisse Abelem, qui πλείονα θυσιάαν, ut est in Epistola ad Hebr. C. XI. 4. obtulisset, ac meliorem partem sacrificio destinasset.* Et nonnullis interjectis pergit: *Ceterum quamvis discrepent hoc loco Hebraea exemplaria, nihil tamen mutandum in Codicibus Judæorum, sed auferenda tantum Masorotharum incrustatura. Si enim puncta neglexeris, ad verbum sic interpretari licebit: An non si bonum fuerit*

rit donum, & non bona fuerit partitio, peccasti? *quiesce.*
 Eadem ratione Interpretes Græcos jam explicarunt,
 AUGUSTINUS *de Civitate Dei* L. XV. c. 7. AMBRO-
 SIIUS *de Cain & Abel* L. II. c. 6. PROCOPIUS aliique.
 Verum in hac versione atq; explicatione tot occurrunt
 παραρρηνῆαι, quot voces. Primo puncta Ebræa perpe-
 ram negliguntur, quæ audacter satis VOSSIUS *Masore-*
tibus adscribit. Autoribus enim Ἰεσωνεύσεως suam puncta
 Ebræorum originem debere, Philologi celeberrimi
 BUXTORFIUS *F. de Origine & antiquitate punctorum,*
 HOTTINGERUS *Thef. Phil. p. 401. seqq.* BARTHOL-
 MAIERUS *Phil. S. P. I. p. 21,* LEUSDENIUS *Phil. Ebr.*
diff. 13. seqq. & é nostris Theologis B. GLASSIUS *Phil.*
S. L. I. Tr. I. p. 17, B. CALOVIUS *Crit. S. p. 326. seqq.* B.
 WASMUTH *P. I. Vind. Ebr. p. 33. seqq.* B. PFEIFFE-
 RIUS *Crit. S. C. IV. Sect. II. quæst. II. p. 109,* aliique dudum
 demonstrarunt. Tolle enim puncta, Scriptura nasus
 erit cereus, in varias formas mutabilis. Tolle voca-
 les, dubium remanebit, utrum Exod. XVII. 14. Deus
 delere velit omnem זָכַר MASCULUM, an זָכַר MEMO-
 RIAM *Amalek;* utrum Ps. XCI. 3. Deus velit liberare
 pios מִדְּבַר הַחַיִּית *á* PESTE PERDITIONUM, an מִדְּבַר
 הַחַיִּית *á* VERBO PERNICIOSISSIMO i. e. calumnia
 impiorum; utrum Gen. XLIX. 6. Simeon & Levi *ener-*
varint שׂוֹר BOVEM, an שׂוֹר INIMICLUM. Tolle pun-
 cta, quis te certiore reddet, utrum Salomo Ecclef.
 III. 21. immortalitatem animæ humanæ adstruxerit: *Quis*
animadvertit Spiritum filiorum hominis, הֲעֵלָה הִיא לְמַעַלָּה
 ASCENDENTEM *sursum;* an destruxerit: *Quis novit*
Spiritum filiorum hominis, הֲעֵלָה הִיא (הִיא enim Interrogativum
 habet quidem alias --; sed pro -- sequente litera guttu-
 rali alternat -- Vide DANZIUM *Literat. §. 26. m. XI.)*
 UTRUM ASCENDAT *ille sursum;* Tolle accentus,
 an-

anceps hærebis, utrum Gen. XLIX. 10. *non recedere
debeat Sceptrum a Juda aut legislator è medio pedum ejus,*
 עַד כִּי-יָבֹא שִׁילֹהּ USQVE DUM venerit Schiloh, an
Sceptrum a Juda non recessurum sit עַד IN ÆTERNUM
(in Sempiternum): quia veniet Schiloh, (Judæis aliquando
Sceptrum restiturus) quemadmodum R. LIPMAN in
suo Nizzachon, ABARBANEL aliiq; Rabbiorum sen-
suum d.æti hujus classici fraudulenter pervertunt? Sed
quid loquor de punctis? Nec literæ in uersione τὼν LXX,
in nostro loco factæ manent tectæque. Quæcunq; enim
puncta verbis his: אִם לֹא תִיטִיב לִפְתַּח חֲטָאת רַבָּץ ad-
scripseris, nulla prorsus ratione inde hunc erues sen-
suum: Si non bona fuerit partitio, peccasti: quiesce. Quæ
enim verba hic significant non bonam partitionem? Esto,
pro: לִפְתַּח legendum fore לִפְתַּח, attamen verbum פָּתַח
non significat dividere, partiri; sed aperire, solvere, pande-
re. Vero igitur consentaneum est, Græcos Interpretes
punctis literisq; mutatis ita legisse אִם לֹא תִיטִיב לִנְתַּח
: חֲטָאת רַבָּץ. Verbum נתח enim Ebræis notat sacrificium
in frustra dividere, Lev. I. 6. 12. Accedit, manifestam in
uersione. τὼν LXX. contradictionem reperiri. Nam,
recte obtulit ex illorum mente Cain, nec tamen recte
divisit. Quasi vero aliquis recte obtulisse dici potest,
si non recte sacrificium divisit, i. e. si non portionem
æquam Deo obtulit? Sacerdos partem aris devovendam
fraudulenter subtrahens, & in suos convertens usus
non recte sacrificat. Ne dicam, levissimam hanc fo-
re rejecti sacrificii rationem, præsertim cum vix ac ne
vix quidem credibile sit, expressa aliqua lege frugum
portionem, quæ Deo necessario offerri deberet, isto
temporis articulo jam definitam fuisse. Quin supra
non sine insigni verosimilitudine conjecimus, Cainum
hypocritarum more sacrificium suum potius abundan-
tia,

tiā munerum commendasse, quam portionem aliquam, Deo debitam, sibi reservasse. Paulus vero *πλείονα θυσιῶν* Habelem obtulisse commemorans, non ad *quantitatem materiae*; sed ad *qualitatem formae* hujus sacrificii h. e. fidem respicit, vi cuius Abel *πλείονα θυσιῶν* praestantius sacrificium praë Caino obtulisse dicitur. Manet igitur extra omnem controversiæ aleam positum, phrasin: לא היטיב *non benefacere* hic potissimum trahendam esse ad oblationem, fœda ἀπιστίας macula contaminatam, לא היטיב *si (hac ratione) non benefeceris*,

§. XI.

: לפתח חטאת רבץ *ad fores peccatum cubat.* Ubi ante omnia de vocabulo חטאת nos sollicitos esse oportet, integræ propositionis sensu à genuina hujus vocis enucleatione dependente. In varias autem partes hic abeunt Interpretes. BERTRAMO l. e. חטאת est *aberratio* à scopo: verbum enim חטת primario & proprie significare: *a scopo proposito aberrare*, autor est, provocans ad Jud. XX. 16. Unde hunc verborum constituit sensum: *nisi vitam emendes, aberrabis a scopo tuo, quo tibi ex primogenitura jure populi Dei regendi dignitatem obventuram, proponis.* Nos præcipuum hujus expositionis nervum §. VII, occasione vocis תאשׁוּ jam incidimus; hoc loco igitur breviores ducere possumus lineas, tantum observantes, radicem חטת, teste locorum Sacrae Scripturæ inductione, in genere idem esse, ac *aberrare*, sive *artificialiter* à scopo præfixo & meta, sive *moraliter*, à norma legis divinæ præscripta h. e. *peccare*. Priori ratione unico loco Jud. XX; posteriori iterum iterumque sumitur. Sed *peccare* & à scopo sibi præfixo aberrare, sive *sine suo frustrari* non pari ambulant passu. Tantum enim abest, ut peccatores normam
D legis

legis Divinae, à qua ἐναρκίως sæpe aberrant, pro fine & scopo præfixo actionum suarum habeant, ut potius, si haberent, peccatis se non contaminarent. Alium prorsus actionum suarum finem apud illos animadvertere licet, nimirum ambitionis suæ, libidinis aut avaritiæ expletionem, quos fines etiam sæpe assequuntur. Ita hypocritæ ambitiosi, orantes & eleemosynas erogantes πρὸς τὸ θεαθῆναι ut conspicui fiant hominibus Matth VI. 1. finis sui fiunt compotes: habent enim, Christo teste l. c. mercedem suam, i. e. gloriam inanem coram mundo, quam scopi loco intendebant. Cum ergo verbum אָבָה frequentissime significet, aberrare a norma legis Divina, seu peccare, semel vero à scopo sibi præfixo aberrare, quo jure hæc primaria & propria verbi significatio dici meretur? Et esto, radicem aliquam diversimode accipi, an inde firmiter concludendum, iisdem significationum diversitatibus omnia vocabula derivata subjacere? Minime gentium. Imo jam supra § VII. observavimus, verbum אָבָה sæpe idem esse ac elevare, condonare item accipere, nomen tamen inde derivatum אָבָה nuspiam veniam, acceptionem; sed unice elevationem notare, monuimus. Idem ferendum judicium de nomine אָבָה, quod, quoties proprie sumitur, toties semper de aberratione morali a præscripto legis Divina, h. e. de peccato, nuspiam de aberratione alia a scopo præfixo ac frustratione finis occurrit. Unde non immerito BERTRAMI sententiam atro notavit carbone B. HACHSPANIUS l. c. §. XXXII. & XXXIII.

§. XII.

Aliis אָבָה est pœna peccati. Ita præeuntibus nonnullis Ebræis apud ABEN-ESRAM, PISCATOR, TREMELLIUS, GROTIUS, CLERICUS Comment.

in Gen. p. 38. WITTERUS p. 163, alique apud POLUM in h. l. sentiunt. Ex horum opinione hic foret verborum Divinorum sensus: *Si male feceris, pœna peccati presto erit, siquidem culpam pœna premit comes.* Ad fores enim sæpe esse dicuntur, quæ imminent, & prope sunt. Provocant hujus expositionis Patroni ad Matth: XXIV. 33. γινώσκετε, ὅτι ἑγγύς ἐστὶν ἐπὶ θύρας; it. Jacob. V. 9. κερτὴς πρὸ τῶν θυρῶν ἔσται. Huc quoque referunt adagium ex PLUTARCHO: *πυρετὴ πρὸς θύρας ἔσται*: *Febri ad fores existente.* Ut adeo ad pœnam, quam, cæde commissa, justissimus scelerum Vindex, Deus Caino irrogavit h. e. ad exilium Caino perpetuum hic respiceretur. At vero licet תַּטְחַת interdum pœnam pro peccato designet, hæc tamen non est propria & palmaria ipsius significatio. Secundam hanc enim peccatum designare, paulo ante evictum dedimus, licet improprie ac per Metonymiam consequentis pro antecedente תַּטְחַת de pœna peccati usurpetur. Nulla vero proprium famosumque vocis significatum deferere nos cogit necessitas. Præterea nec illi, qui תַּטְחַת de pœna interpretantur, Emphasi phrasis istius: רובץ חטאת לפתח חטאת רובץ satisfaciunt, quod ex infra dicendis clarius patebit.

§. XIII.

LIGHTFOOTUS observ. in Gen. nostrum תַּטְחַת transfert sacrificium pro peccato, qua ratione accipi monet Hof. IV. 8. coll. 2. Cor. V. 21, locum ita explanans: *Si bene egeris, acceptaberis; sin male, nihilominus תַּטְחַת sacrificium pro peccato ad ostium cubat, quasi diceret Deus: Tibi pœnitenti spes est venia. Sacrificia enim ad ostium Sanctuarii, Levitico teste, posita esse observat Vir eruditissimus. Scopumque Dei esse, addit, Cainum erigere, non ul-*

terius deicere, id quod ex Oraculo gratiose illi exhibito & ex initio verborum conjicit. Verum coactam esse atq; e longinquo petitam hanc sententiam, nemo non videt. Esto, nonnunquam תחתן sacrificium notare, rarissima tamen & maxime impropria hæc est vocis acceptio. Præterea simplicitas illius ætatis, qua Cain & Abel sua obtulere sacrificia, non permittit, ut de sanctuario foribus clauso cogitemus, licet postea tempore Mosis sanctuarium fores habuerit. Quomodo vero Deus morem loquendi ex sanctuario, tempore cultus Levitici post bis mille annos & ulterius demum exstructo, tunc desumere potuerit, non video, nisi diceres: Mosen hanc phrasin per anticipationem aliquam adhibuisse, ad quam tamen sine ratione gravissima ægre recurrendum. Nec deniq; ex Oraculo divino, Caino exhibito, tuto colligere licet, Deum unice Cainum dolore, oppressum erigere voluisse: Sæpe enim Deus homines impios, omni solatio divino indignos, suo dignari alloquio, exempla ipsius Caini, postquam fratrem suum jam e medio sustulerat Gen. IV. 9. seqq. Labanis Gen. XXXI. 24 Bileami Num. XXIII, aliorumque evincunt. Scopus potius Numinis optimi, maximi, impræsentiarum erat, iram injustam, quam erga fratrem conceperat Cain, animo ejus expellere, eundemque ad veram fidem & pietatem incitare. Hoc præstat a) promissione: אם תטיב שאת Si bene feceris, elevatio vultus tui erit? ב) comminatione: לא תטיב אם לא תטיב Si vero non benefeceris, peccatum ad ostium cubat, ג) mandato: ואליו תשוקתו ואתה תמשל Sed ad te erit accursus ejus: Tu ergo dominare illi.

§. XIV.

Nobis placet sententiam plurimis Interpretibus
rece-

tamen cum illis *ל* חטאת ad לב יצר רע *figmentum pravum cordis* i. e. Stylo Scripturæ ad peccatum originale trahendum judicamus. Nam hoc Abeli æque ac Caino adjacebat. Confr. Gen. VI. 5. VIII, 21. Est potius hoc peccatum *actuale* idque *voluntarium* seu *proarcticum*. Ejusmodi enim est peccatum, quod cum genuina sacrificii oblatione, ex vera fide originem suam trahente, consistere nequit. In specie est immane & capitale in fratrem odium, quod Caini cor jam occupaverat.

§. XV.

Remanet tamen hic quæstio: an חטאת stet in casu recto, utrum in casu obliquo? Prius plurimis arripit, locum vertentibus: *ad ostium peccatum cubat*; posterius B. SAUBERTO *Opp. Posth. p. 15.* (quem tamen non primum hujus sententiæ autorem esse, e POLI *Synopsi* patet.) Hic in genitivo nostram חטאת stare existimat, hoc modo: SIVE BENE OBTULERIS, SIVE NON, AD OSTIUM PECCATI CUBANS, *scil. tu es, i. e. servus & subditus peccati es, quem ego exaudire nolo.* Ante fores enim servi cubare solent 2. Sam. XI. 9. Sed refellit hanc opinionem accentuum rite inspectorum ratio. Profecto, si illa, quam SAUBERTUS amat, obtineret versio, in voce לפתח nequam accentus distinctivus *Tipcha*; nec in voce חטאת accentus conjunctivus, *Munachus* stare posset; potius in vocabulo חטאת *Tipcha* collocandus fuisset, nomine לפתח, quod sic in statu constructo staret, accentu conjunctivo notato. Accedit *ו* Patach sub ל in voce לפתח esse indicium *ו* demonstrativi, per Syncopen elisi. Nominibus vero in regimine positis ordinariæ ה articuli præfigi non solet. Conf. Summe Reverendus Dn. DANZIUS *Interpr. §. 57. edit. maj.* Quæ cum ita sint, versionem

nem |B. LUTHERI exosculamur: So ruhet die Sün-
de für der Thür. *Ad ostium peccatum cubat.*

§. XVI.

Equidem me non latet, hanc versionem multis non arridere, discrepantiam generis vocabulorum, חטאת atque רבץ causantibus, quorum hoc masculinum, illud semper femininum esse credunt. Ut vero istud declinent dubium, non una omnes incedunt via. Dantur haud pauci, præfixum כ ante רבץ supplentes: *ad ostium est peccatum כרבץ Sicut Cubans.* (animal.) Vide TARNOVIVM *Exercit. Bibl. p. 362*, OLEASTRIUM & SCHMIDIUM *l. c.* CLERICUS autem *Comment. in h. l.* tuetur versionem LXX. Interpretum, רבץ reddentium: *ἡσυχασον quiesce, existimans, illos vel רבץ in imperativo legisse, vel participium loco imperativi habuisse in lingua, cujus modi & tempora passim confunduntur, vel תהי רבץ subintelligendum judicasse: רבץ תהי esto quiescens. Cumque apud Arabes רבץ sit expectare, hunc significatum nostro loco non male convenire, credit. Sed neutra explicatio textui Ebræo satisfacere videtur. Ad priorem enim quod attinet, supplementum sine urgente causa non est textui adjiciendum; hocq; particulæ similitudinis supplementum tanto minus, quanto magis id accentibus Ebræis refragatur. Sic enim חטאת cum voce לפתח arctius cohæreret, quam cum participio רבץ, & per consequens non cum sequente; sed cum antecedente vocabulo connectendum fuisset. Et hæc ultima ratio quoq; obstat, quo minus ad stipulari queamus celeberrimo CLERICO. Ille enim cum suis LXX. Interpretibus hic plane turbat integrum accentuum ordinem, quicquid cæteroquin sit de conjecturis, quibus colorem erroneæ versionis inducere con-*

con-

conatur, quas examinare, non fert instituti nostri ratio. Neque enim sufficit, hic investigare, quem in animo sensum habuerint *οι εβδομηκοντα*; sed quaeritur: an simpliciter Graecæ versionis sensus, quicumque demum sit, textui tamen Ebraeo, vocalibus accentibusque animato, minime consentaneus alii, quem verba fontis Ebraei suppeditant, praerendus sit? Neque tanti momenti est objectio de generis diversitate, quam in *חטאת* & voce *רבץ* invenisse sibi videntur contrasentientes. Ad illam enim à variis varie jam responsum, licet non ab omnibus æque felici successu. Autor libri, *בראשית רבא* dicti, singularem Emphasin in hac generis differentia quaerit, eandem hic reperiti autumans, *כי בתחלה הוה חלש כנקבה ואחר כן הוה מתגבר כגבר* quod *initio illud (peccatum) debile sit sicut femina, postea vero invalescat ut Vir*. Sed hanc subtilitatem Rabbinicam suis Autoribus relinquendam esse, non immerito judicant plurimi alij, observantes, enallagen generis in S. Codice non infrequentem esse, & hoc casu ad vocabulum cognatum respici, v. gr. hoc loco ad *ען* vel *חטא*, vel ad *חטאת* & *רבץ* sive *חטאת* *מעשה חטאת*. Mihi quondam in mentem venit, *חטאת* cum masculino *רבץ* construi, quia hic instituitur comparatio peccati cum *כלב* (quod vocabulum generis Masculini est) *cane cubante & deinceps proficiente*, ut adeo sic constructio non ad sonum vocis *חטאת*; sed ad sensum tacite subintellecti vocabuli *כלב* facta esset, quo tertium comparationis, in propositione hac impropria & metaphorica *רבץ* *לפתח חטאת* *peccatum ad fores cubat*: latens, tanto facilius erui posset. Neque adhuc dum pudet me hujus conjecturae, quam illis satisfacere posse crediderim, qui mordicus defendunt, *חטאת* alias semper generis fæminini esse. At vero falsum esse hoc asser-

tum

tum HIERONYMUS *Trad. in Gen.*, MARINUS in תבה נוח *Arca Noe* & imprimis B. HACKSPAN *Miscell. l. c. §. XVIII. p. 65.* non abs re observarunt, חטאת genus masculinum non penitus respuere, intrepide pronunciantes. Præter nostrum locum, ubi unico versu ter masculinum illi adjicitur, in vocibus תשוקתו, רבץ & יבו pro horum sententia militat Amos. V. 12, ubi pluralis חטאות cum masculino: עצומים construitur. *nam novi multas prævaricationes vestras & ingentia vestra peccata.* Cui loco addi merentur sequentia: Lev. IV. 24. & Lev. V. 9. חטאת הוזהו *Sacrificium pro peccato hoc est.* Optime LUTHERUS: *Das ist das Sünd-Opffer.* Licet enim nomina in fine per ת aucta ordinarie generis fœminini sint, ab hac tamen regula quædam excipienda esse usus comprobat. Sic נחשת Ezech. I. 7. כעין נחשת קלל *ceu color aris tersti*, it. קשת (quod FORSTERUS satis convenienter à radice קשה deduxit,) 2. Sam. I. 22. קשתו יהונתן לנת נשוג אחור *arcus Jonathanis non aversus fuit retrorsum.* Quidni & nostrum חטאת? Si jam, lector benevole, tuo digna judices calculo, quæ paulo ante de כלב קנה *cane*, cui peccatum confertur, in medium attulimus, facile patebit ratio, cur h. l. non fœmininum, (cui frequenter alias jungitur;) sed masculinum genus nostro חטאת adjicere placuerit Spiritui S.

§. XVII.

His expeditis: integra phrasis: אל פתח רבץ consideranda erit. *Ad ostium cubare* h. l. non idem est ac *in propinquo esse*, in qua opinione versantur, qui חטאת de pœna peccati accipiunt. Vide §. XII. Aliud enim est *esse ante fores*, seu *stare ante fores*; aliud *ad fores cubare*. Illud quidem sæpe approximationem rei vel

E per-

personæ, hoc autem veram jam præsentiam infert, & plus dicit, quam illud. Nimirum qui stat ante fores, ibi ordinarie non manet, sed ædes intrare cupit. Qui vero cubat ad fores, (inprimis intus) ulterius progredi non optat; utpote, in illo loco, quo esse voluit, jam existens. Neque *cubare ad ostium* h. l. idem est ac manifestari, quemadmodum judicavit B. VARENIUS *Dec. Mos. p. 399*, secundum quem שאת & לפתח ita sibi invicem opponuntur, ut כו שאת *tectionem seu remissionem peccatorum* noter, phrasis vero לפתח רבץ *ad fores cubare, manifestationem peccatorum* significet. Unde, & Vir B. non improbavit παραφρασην CHALDÆI, ואם לא תוטיב עובדך ליום דינא חטאך גטיר דעתך: לאתפרעא מנך: *Si non bonum reddis opus tuum, in diem judicii peccatum tuum servabitur, ut vindicta sumatur de te.* Quando enim die extremo vindicta sumetur de peccatoribus, peccatum impiorum retegetur, prouti & פרע, quo verbo usus est CHALDÆUS, notat *nudare, detegere, detegere*. Nam nec hac ratione vis atq; emphasis verborum לפתח רבץ אל satis exprimitur. Verbum רבץ ut plurimum de quadrupedibus usurpatur e. gr. de gregibus quiescentibus Gen. XXIX. 2. Jer. XXIII. 12, de pardo apud hædum cubante Es. XI. 6, de cubante vitulo Es. XXVII. 10, de asino sub onere cubante Exod. XXIII. 5, de Bileami asina, ex terrore procumbente Num. XXII, 27, de leone, secure ac quiete dormiente Gen. XLIX. 9. Unde rectius alii hanc locutionem metaphoricam, atque de cane, ad ostium cubante, desumptam esse, observarunt. Ut vero tertium comparationis inter peccatum & canem, quatenus ad ostium cubat, accuratius evolvatur, notanda sunt momenta sequentia: 1) Canis non semper extra osti-

osti-

ostium; sed intus ad ostium, si vestibulum spectes, frequentissime cubare solet, atque avertere, ne peregrini domum ingrediantur. 2) Ejusmodi canis ad ostium cubans domum quasi in sua potestate tenet, ingressuros vel morfu, vel saltem latratu ab adibus abigens, aut, si fileat, intromittens. 3) Canis ad ostium cubans, sæpe somnum aliquamdiu simulat, nonnunquam etiam in angulo latet, ut primo intuitu eum vix observaveris, verum mox ex improvise surgens, hominem adoritur. Nunc jam facile constare poterit, quid sit *peccatum ad ostium cubans*. Ostium est cor humanum, quod sub schemate januæ etiam nobis exhibetur Apoc. III. 20. ἰδὲ ἕστηκα ἐπὶ τὴν θύραν, καὶ κρούω, εἰάν τις ἀκούσῃ τῆς φωνῆς μου, καὶ ἀνοίξῃ τὴν θύραν, εἰσελεύσομαι πρὸς αὐτὸν Ad ostium cordis cubat peccatum proæreticum instar canis 1) non extra cor, sed in ipso corde latens, ac avertens, ne fides aliique boni motus, quos Deus in homine excitare paratus est, cor ingrediantur. Fides enim & peccatum proæreticum simul in uno eodemque Subjecto consistere nequeunt, τίς γὰρ μελοχὴ δικαιοσύνη καὶ ἀνομία, τίς δὲ κοινῶν φωνῶν πρὸς σκότος; τίς δὲ συμφωνίαις χριστῶ πρὸς βασιλεῖα; 2. Cor. VI. 14. 15. 2) Ejusmodi peccatum ad ostium cordis humani cubans in sua potestate habet cor hominis, & dominium in illo exercet, unde & hujus farinae homo *servus peccati* audit Rom. VI. 17. 3) Peccatum hoc non semper statim in *actus* erumpit *externos*; sed ad tempus in corde quiescit, & instar canis sopiti somnum quasi simulat, mox tamen ex improvise hominem adoritur, & per *actus* externos satis superque se manifestat. In specie ut ad Cainum descendamus, cum ille non beneficeret; sed sine fide suum offerret sacrificium, Deo omniscio, intimas cordis rimas perscrutanti, hypocrisis sua glaucoma objecturus,

MLX 2

E 2

hæc

hæc ipsius *ἀνίσια* fœda peccatorum proæreticorum mater evasit. Præ reliquis in ipso peperit odium erga fratrem, quod cor Caini ingressum, instar canis ad ostium cordis cubabat, altasque in ipso radices agens, Cainum possidebat, & in illo dominium exercebat, neque fidem, neque alios bonos, quos Deus in corde ejus excitare volebat, motus intromittens. Quomodo enim odium erga fratrem, odium ad cædem alliciens, cum fide consistere potest? *Qui odio habet fratrem suum, ambulat in tenebris* 1. Joh. II. 11, & per consequens fidei lumine caret: *Quicumque non diligit fratrem suum, ille manet in morte (spirituali)* 1. Joh. III, 14, atque cum Paulo dicere nequit: *ἐν μίσει* cō Gal. II. 20. Denique hoc erga fratrem odium ad tempus quidem ad ostium cordis Caini instar canis sopiti quiescebat, nec illico per homicidium in actum erumpebat. Quin adeo in extremo cordis Caini angulo absconditum ac quietum latebat, ut ipse Abel nequaquam illud animadverteret, teste amico illo Caini & Abelis colloquio vs. 9. h. c. Verum non diu ita quievit ad ostium cordis Caini hoc odium; sed mox per fratricidium erupit. Cæterum simul & hoc observandum, hominem, ad cujus cordis ostium peccatum voluntarium instar canis cubat, nequaquam exporrecta fronte cœlum intueri posse, quoniam semper mala premitur conscientia, & non sine causa veretur, ne canis hic rabidus, licet aliquantisper placidus manserit & quietus, insurgat. Unde jam amplius obscurum esse nequit, quare hic sibi invicem opponantur *שׂוּמָה* *elevatio vultus*, quæ homini pio adscribitur, & *פֶּתַח רִבְּבָה* *peccatum ad ostium* (instar canis) *cubans*, quod impio assignatur. Sed luculentius adhuc nostram expositionem confirmabunt sequentia:

§. XVIII.

: כו Sed ad te erit
cursus ipsius: Tu Ergo dominare illi. Antequam singula
 verba, difficultatem aliquam præ se ferentia percurra-
 mus, necesse erit, ut quæstionem hanc accurate evol-
 vamus: quorsum suffixa in nomine תְּשׁוּקָתוֹ & vocula
 כו referenda? Haud pauci magnæ inter eruditos exi-
 stimationis Viri, ne תְּשׁוּקָתוֹ genus ~~masculinum~~ adscri-
 bere cogantur, suffixa hæc ad Habelem referunt, ar-
 bitrantes, his verbis de prærogativa primogenituræ,
 qua Cain præ Habele pollebat, sermonem esse. Ita
 CALVINUS, PISCATOR, TOSSANUS, FAGIUS,
 JUNIUS, VATABLUS, RIVETUS, BERTRAMUS,
 GROTIUS, HEIDEGGERUS & CLERICUS, è no-
 stris B. TARNOVIUS, SAUBERTUS, NOLDIUS
l. c. p. 824 seq. Dn. D. DANZIUS, Interpr. §. 193. m. III.
n. 2. lit. E. in not. p. 326. edit. plen, nec non WITTE-
 RUS *Comment. in Gen.* Antesignanos hi habuere LXX.
 Interpretes, locum ita vertentes: καὶ πρὸς σε ἀποροφῆ
 αὐτῶ καὶ σὺ ἀρξῆς αὐτῶ, & quosdam è Judæis teste ABEN-
 ESRA, verbis §. XIV. allegatis. Illi tamen qui ad Abe-
 lem hæc referunt suffixa, non unam argumenti vim
 faciunt. Sunt, qui hæc verba ita exponunt: *Interim*
ad te est conversio ejus, (vel: sub te est appetitus ejus,) & tu
dominaberis illi, h. e. non excidisti jure dominandi in fratrem
tuum natu minore. Quamvis ejus ego sacrificium respexe-
 rim & meum erga ipsum favorem testatus fuerim, tamen non
 exemi eum juri tuo. Itaque is etiam in posterum tibi serviet,
 te verebitur, sicut facere decet natu minore. Confer HEL-
 DEGGERUM & NOLDIUM *l. c.* Multi ita: *Præterea*
ad te benevolentia seu reverentia & cursus ejus (fratris Abelis
nequa;

nequaquam inde favore meo elati) an tu dominaberis ipsi? (i. e. an primogenitura usq; tua adeo abuteris, ut in fratrem minorem servias ceu servum? memineris, fratrem esse, non mancipium.) Vide DANZIUM, SAUBERTUM, WITTERUM, aliosqve. Verum enim vero, quæcunqve demum alteri præferenda sit interpretatio, si rem remoto omni autoritatis præjudicio examinemus, non possumus non ingenue fateri, omnes istos, qui suffixa hæc ad Abelem referunt, textui vim inferre & verba divina obscuritate ferme ineluctabili involvere. Nam in tota hac, quam ad Cainum direxit Deus, oratione, nulla prorsus expressa mentio est facta Abelis; Quomodo igitur suffixa illa ad Abelem obtorto rapti possunt collo? maxime, cum diserte textus mentionem injecerit τὸ ἁμαρτῆς peccati, cui hæc prædicata æque bene, ne dicam longe melius, applicari possunt, quam Abelis. Haud ignoro, PAREUM excipere, Deum esse καὶ ἀδελφῶν, qui ad cor Caini orationem direxerit, in quo latuerit fratris odium, atque adeo expressa non opus fuisse mentionem fratris. Verum huic exceptioni solide jam B. HACKSPANIUS §. XXVIII satisfacit, præclare monens, quod, si vel maxime ad cor Caini orationem direxisset Deus, nomine Abelis suppresso, Moses tamen ductu Spiritus S.; citra dubium loco pronominum substituisset nomen Abelis vel fratris, utpote perspicui historici officio functus. Nam hæc propter nos scripta sunt, adeoque Scriptoribus S. mentem Dei ita exprimere moris est, ut eam è verbis textus perspicere queamus. Quin, cum alibi Moses in ejusdem historiae serie, ubi nullum remanere poterat dubium, de quo sermo habeatur, nomina Abelis fratrisque expresse addat vers. 9. & 10. h. c., quanto magis h. l. id fecisset, ubi remota voce ἁμαρτῆς, oppido obscurum manet, cuinam Sub-
jecto

jecto hæc applicanda sint Suffixa. Longe igitur rectius alii emunctioris naris Interpretes hæc pronomina suffixa ad nomen proxime præcedens חטאת referunt. Sic sentiunt e Patribus AUGUSTINUS *de Civitate Dei* L. XV. C. 7, GREGORIUS M. *Moral.* L. IV. C. 12. AMBROSIIUS L. II. *de Caino* C. 6, & HIERONYMUS *quæst. Ebr.*, citati à B. CALOVIO *Bibl. Illustr. in b. l.*; e Judæis RASCHI, ita in locum nostrum commentatus: ואלך תשוקתו של חטאת יצר הרע תמיד שוקק ומתאה להמשיך: Et ad te appetitus ejus: nempe peccati, pravi figmenti, quod semper appetit & concupiscit, tibi dominari. Sed tu dominaberis ei: si volueris, poteris peccato prevalere. It. ABEN-ESRA

scribens: כי היצר ישוב אל משמעתך ברצונך גם יש בו ברוח למשרו. Nam figmentum (pravum) converteret se ad obediendum tibi pro beneplacito tuo: etiam in te est facultas imperandi ipsi. Denique e nostris Theologis B. LUTHERUS, GESNERUS, RUNGIUS, GERHARDUS, OSIANDER, VARENIUS, HACKSPANIUS, SCHMIDIUS, CALOVIUS, *Comment. in Gen. & Bibl. illustr. p. 256. seq.*, PFEIFFERUS *Dub. Vex. in h. l.* & Dn. D. BUDDEUS *Hist. Eccles. P. I. p. 148.*

§. XIX.

Cum igitur fixum maneat ratumque, suffixa in vocibus תשוקתו & בו nequaquam ad Abelem; sed ad חטאת referenda esse, jam ipsa verba divina uberio-rem merentur illustrationem. Sistitur nobis hic con- silium seu præceptum divinum, injungens Caino do- minium in peccatum, præmissa ratione gravissima, quod

quod, etiam si peccatum, instar canis somnium simulan-
 tis, ad ostium cordis, ad tempus requiescat, mox ta-
 men erupturum sit, & Cainum invasurum; opus igitur
 esse, ut in tempore Cain dominetur peccato, & ca-
 nem hunc furiosum ope Spiritus S. coërceat,
 & abigat. Rationem i'lam modo dictam exhibent
 nobis verba sequentia: ואלך תשוקה Quæ ita reddi-
 mus: *Sed ad te cursus ejus (erit.)* Præfixum ו in voce
 ואלך hic nobis non est *copulativum*; sed *adversativum*,
 quo sensu omnibus fere S. S. Pandectarum paginis oc-
 currit, adeo ut otio abuteremur, si farraginem exem-
 plorum hunc significatum stabilientium, impræsen-
 tiarum cumularemus. Particulam ל haud pauci red-
 dunt *sub*, maxime illi quibus תשוקה *appetitum*, deside-
 rium notat. Sic VULGATUS: *Sub te erit appetitus ejus.*
 Cujus versionem defendit NOLDIUS p. 823, quamvis
 Suffixa ad Abelem detorqueat. Verum rarissima, ne-
 dicam suspecta hæc est particulæ ל significatio. Exem-
 pla, quæ stupendæ diligentia Autor *Conc. Part. p. 64*,
 pro hac significatione adduxit, partim oppido falsa
 sunt v. gr. Gen. III. 16. de quo loco deinceps; partim
 dubia e. gr. Esth. II. 3. 8. 14, ubi phrasin לך DRU-
 SIUS longe rectius reddidit: *in manum*, i. e. in curam
 & tutelam, quam NOLDIUS *sub manu*. Unde merito
 cum aliis frequentiori particulæ ל significatui hic in-
 hæremus, nostrum לך reddentes: *ad te*, quemadmo-
 dum & LXX. πρὸς σέ.

§. XX.

Majori premitur difficultate vocabulum תשוקה
 circa quod anxie laborant Interpretes. Equidem omnes
 & singulas illorum sententias prolixè examinare, non
 permittunt angusti, quibus circumscribimur, brevitatis

tis cancelli. Palmaria tamen ad duas potissimum re-
 vocari possunt classes. Primo, quoniam verbum שׁוֹק
 in Piel significationem desiderandi, appetendi, nonnullis
 locis infra citandis habere videtur, non desunt, qui
 praeunte KIMCHIO תְּשׁוּקָה reddunt appetitum, deside-
 rium, & hi, si NOLDIUM paucosque alios exceperis,
 suffixum ad peccatum referunt, licet ratione sensus
 integræ propositionis non conspirent. Illorum enim
 aliqui ita explicant locum: *Sub te sit appetitus ejus*, h. e.
 appetitus peccati non tibi dominetur; sed sub tuo do-
 minio sit, juxta quam sententiam verba ultima: וְאַתָּה
 בְּרִי תְּשׁוּקָהוֹ *ἐνεζηγνον* priorum continent. Ita fere B.
 noster LUTHERUS. Alii tamen hoc modo verba
 Dei accipiunt: *Ad te desiderium (appetitus) ejus (peccati)*
 ad eadem te alliciens, h. e. caro concupiscit adversus
 Spiritum, & in te dominium affectat; sed tuum est
 vincere & dominari carni seu peccato. Vide MUN-
 STERUM & MERCERUM in h. l. Tandem non-
 nulli, quoniam שׁוֹק, unde תְּשׁוּקָה suam ducit originem,
 interdum notat currere, discurrere, hunc significatum,
 amplectuntur, quibus תְּשׁוּקָה est benevolentia, reveren-
 tia, sive accursus ex benevolentia & reverentia erga
 alium proficiscens, qua permotus inferior libenter ad
 nutum superioris accurrit. Confer TARNOVIUM,
 DANZIUM, CLERICUM, WITTERUM aliosque.
 Et qui hanc tuentur significationem, ad Abelem suf-
 fixum trahere solent, juxta ea, quæ §. XVIII. diximus,
 nisi quod COCCEJUS Lexico, quod T. X. Opp. reperitur n.
 872. תְּשׁוּקָה reddens accursationem, ita locum interpre-
 tetur: ET AD TE ACCURSATIO EJUS i. e. tibi
 se insinuat, tibi presto est & adblanditur peccatum. Verum
 enim vero nos quidem suo sensu abundare quemlibet
 libenter patimur, attamen nostrarum esse partium

F

non

non ducimus, in Interpretis humani, utpote nullo infallibilitatis privilegio præditi, verba jurare. Veniam igitur à Lectore benigno facile impetraturos nos esse, confidimus, si nostram sententiam de loco hoc vexato cordate feramus. Nobis תשוקה non denotat appetitum, desiderium, aut simile quidpiam, quia nec etymologia vocis huic significationi favet, nec præmissa particula לִי eandem admittit. Sive enim reddideris, *sub te sit appetitus*, sive *ad te est appetitus peccati*, utrobique dubia te circumstabunt ineluctabilia. Ibi enim gravissimum probandi onus tibi incumbet, תִּשְׁוֶה לִי sub significare. Hic insolentem phrasin vix excusabis: *peccatum habet appetitum ad hominem*. Equidem Paulus asserit, Gal. V, 17. *carnem concupiscere adversus Spiritum*; sed hæc phrasin luctam carnis & Spiritus in regentis se, exferentem describens, profecto non æquipollet huic loqvendi formulæ: *peccatum appetitum habet erga vel ad hominem irregentem*, qualis erat Cainus. Non enim peccatum hominem; sed homo peccatum appetit. Neque vocabulum appetitus ad *canem ad fores cubantem*, *domumque cordis jam tenentem*, satis quadrare videtur. Igitur in tantum veritati propius accessere TARNOVIUS, CLERICUS & reliqui, in quantum תשוקה ipsis est *cursum*, *accursus*, quamvis *cursum* hunc cum *benevolentia & reverentia* pessime confundant, & suffixum huius vocis ad Abelem trahant. Longe proinde rectius COCCEIUS תשוקה accursationem peccato adscripsit, licet eundem hac in parte centrum veritatis vix attigisse censeam, quod hanc accursationem de *blanditiis peccati interpretatus sit*. Oppositio enim hic instituitur inter *canem peccati ad tempus ad ostium cubantem*, & ita mox *accurrentem*, ut nisi dominium in illum homo exercent eundemque abigat, summum ipsi ex

accur-

accursu hujus canis immineat periculum. Unde, si dicendum quod res, hic potius hujus propositionis: **תְּשׁוּקָתוֹ וְאֵלֶּךְ אֲדָתְךָ** *Ad te vero erit cursus ejus* sensus esse videtur: Peccatum, quod hactenus ad ostium instar canis quieti in latebris cubuerat, mox te incurret, in actum externum erumpet, ad sanguinem fratris infantis effundendum te inflammabit, atque adeo (nisi per gratiam Spiritus S. ei serio resistas) morfu suo gravissimum conscientiae tuae vulnus infliget. Quae omnia tristis comprobavit exitus. Fallor, aut nonnulli nostrorum Theologorum eundem fere sensum *virtualiter* in textu latere, & *κατὰ διάνοιαν* ex his verbis eliciendum esse, jam animadverterunt, quamvis ipsum *formaliter* & *κατὰ πρόσωπον* in voce **תְּשׁוּקָתוֹ** reperiri, non distincte satis indicarent. Vel unum adduxisse sufficiet magni nominis Theologum, B. LUCAM OSIANDRUM *Not. Germ. in h.l.* ita commentantem. *Wirst du unbußfertig und ohne Glauben bleiben, und fortfahren böses zu thun, so wird zwar deine Sünde, eine Zeitlang wie ein Thier, das eingeschlafert ist, rubig und still seyn: das ist: du wirst in deinem Gewissen nicht bald zu Anfang empfinden, wie groß die Sünde sey. Weil sie aber für der Thür, und also an einem öffentzlichen ganghabren Ort ligt, wird sie nicht alwege ruben; sondern endlich NB. aufwachen, dir nach der Gurgel greiffen, und dich in Verzweiffelung stürtzen wollen. Darum widerstehe dem Haß und Neyd bey Zeiten, den du wider deinen Bruder trägest, damit die Sünde dich nicht überwinde: und du darinnen durch Verzweiffelung verderbest.*

§. XXI.

Sed ne ea, quae de voce **תְּשׁוּקָתוֹ** monuimus, gratis dixisse videamur, en! idoneas rationes, quibus jam suffulciendum est assertum nostrum: **תְּשׁוּקָתוֹ** reddendum esse

esse *cursum*, *accursum*. Initio pro nobis militat radix שוק, unde nostrum תשוקה. Hoc verbum *currendi* significatu gaudet, non secus ac שקק. Verba enim, Geminantia Ajin & Quiescentia Ajin suas significatio- nes (æque ac interdum formas) confundere solent, quod צור & צור, המס & הום, סור & סור, רשש & רשש, רמס & רמס (ne de aliis dicam) luculenter declarant. De sensu verbi שוק nullum profus dubium. Loca enim, quæ *currendi discurrendive* significatum nobis exhibent, sole meridiano clariora sunt, scilicet Es. XXXIII. 4. Joel. II. 9. Nah. II. 5. & Prov. XXVIII. 15. Conferatur GVILIELMUS ROBERTSON *The- sauro Lingua Sancta* p. 1269. Idem vero pronuncian- dum de themate שוק. Eqvidem in kal hoc verbum non occurrit, attamen in Hiphil & Piel. In Hiphil idem est ac *currere, excurrere*. Usurpatur enim de tor- tularibus præ redundantia *excurrentibus* Joel. II. 24. וְהָשִׁיקוּ הַיְקָבִים תִּירוֹשׁ וַיִּצְוּהוּ EXCURRUNT *tor- tularia musto & oleo*. Eadem phrasis legitur Joel. IV. 13. In Piel autem verbum שוק idem esse, ac *excurrere appetitu* i. e. desiderare, notant Lexicographi. Vide STOCKIUM *Clav. Lingua S.* p. 786. Et huc vulgo re- ferunt: Psal. LXV. 10. Psal. CVII. 9. & Es. XXIX. 8. Verum nec hæc loca *desiderandi* significatum clare satis evincunt. Psal. LXV. 10. פָּקְדַת הָאָרֶץ וְתִשְׁקָקָהּ ita- cum COCCEIO reddi commode potest: *Vistas bancter- ram & obis eam* (discurre per eam) i. e. non obiter eam visitas; sed penitus, ut solent illi, qui inspectionem so- llicitamque loci alicujus curam gerunt. Ps. CVII. 9. & Es. XXIX. 8. נֶפֶשׁ שׁוֹקֵקָהּ COCCEIO est anima pal- pitans, subsultans, crebrum αφορμὸν (debilitatem, ardoremque in sanguine ostendentem) habens. Sin hæc non pla-

placeant, benevolo Lectoris prudentis iudicio discutiendum relinquo, anne forsan verba Ebræa Psal. CVII. 9, שוקקו נפש השביע כי sic vertere liceat? *nam saturat animam discursitantem* (per plateas & panem quærentem.) Nam per *ἀνεζηγνον* שוקקו נפש statim vocatur נפש רעבה *anima famelica.* Et sic cum loco isto conferendus esset Psal. XXXVII. 25. *Non vidi justum derelictum,* וירשו מנקש לחם *quamvis semen ejus querat panem.* In quæ verba legi meretur B. PFEIFFERUS *Dub. Vex. p. 589.* Eadem fere ratione Es. XXIX. 8 redderem: *Erit inquam ac si somniaret famelicus, quod ecce comedat, quum autem expergiscitur, vacua est anima ejus, & quasi somniaret sitiens, quod ecce bibat, expergefactus autem delassatus est,* ונפשו שוקקו *anima ejus discurret.* (ad aquam hauriendam.) Notandum enim, נפש his locis omnino per Synecdochen partis pro toto, pro homine poni, prouti Gen. XII. 5. XIV. 21. XLVI. 15. 26. 27. Levit. II. 1. V. 2. 4. Num. X. XIII. 10. Jos. XX. 3. Ps. XI. 1, & alibi passim. Hæc tamen hæsitabundus, rectiora cum ratione monentibus, facile locum daturus. Sed ponamus tandem, locis illis tribus Ps. LXV. Ps. CVII. & Es. XXIX. verbum נפש idem esse ac *appetere, desiderare, (desiderio excurrere,)* hæc tamen impropria thematis foret significatio, quæ utiqve *proprie* præjudicare non posset. Currendi enim significatum *proprie* sustinere hoc thema, præter loca Joel. II. 24. & C. IV. 13. paulo ante in medium prolata, omnia derivata manifeste docent, v. gr. נפש PLATEA (vel, ut alii, vicus, forum) Prov. VII. 8. Eccles. XII. 4. 5. Cant. III. 2. sic dicta, quod homines ibi *concurrant* vel per ea *discurrant,* item נפש crus vel FEMUR, *gressus curfusque organum* Exod. XXIX. 27, Lev. VII. 32, 33, & ali-

מחליו

F 3

& ali-

& alibi, qva de voce confer GUSSETIUM p. 843.
Qvidni & nostrum תשוקה!

§. XXII.

Profecto hoc nomen *cursum*, in specie *accursum*,
(siquidem Ebræi nec verbis, nec nominibus compo-
sitis gaudent, sed eorum loco simplicibus utuntur) no-
tare, ulterius inductio locorum, ubi reperitur, com-
probat. Præter dictum nostrum in fonte Ebræo bis
legitur, Gen. III. 16, & Cant. VII. 11. Priori loco Deus
ita Evam alloquitur. ואל אישך תשוקתך והוא ימשל בך
*Et ad Virum tuum erit cursum (accursus) tuus, & ille domi-
nabitur tibi.* Probe quidem mihi cognitum est, & per-
spectum, multos & hic desiderium, appetitum quæsisse,
locum reddentes: *Et sub Viro tuo erit appetitus tuus.* Vide
NOLDIUM p. 64. & B. SEB. SCHMIDIUM *Annot. in
Gen. p. 42,* vel, quæ versio aliis arridet: *ad virum tuum
erit appetitus tuus,* appetitum hunc explicantibus de ap-
petitu conjunctionis cum Viro ad sobolem procrean-
dam, quam sententiam tuentur R. DAVID KIMCHI &
BELLARMINUS de A. G. D. c. XI. Verum nec illi,
nec hi loco huic satisfaciunt. Non illi, quia ordinari-
um particulæ הָא significationem prorsus deferunt, nec hi,
quoniam non attendunt, Deum pœnam irrogare mu-
lieri propter lapsum antegressum. Appetitus vero
muliebris erga Virum ejusque cohabitationem in ipso
integritatis statu quoque locum habuisset, vi benedi-
ctionis divinæ Gen. I. 26. *Crescite & multiplicamini.* Ta-
ceo, post lapsum Viris quoque desiderium naturale &
appetitum erga uxores istarumque consuetudinem in-
esse. Ut adeo juxta illam expositionem verba divina,
nullam propriam, fœminarum pœnam, nihilque vel ad
virilem

virilem eminentiam, vel ad muliebrem submissionem pertinens, designarent. Hinc acquiescendum omnino in illa sententia, תשוקה Gen. III. 16. *cursum* notare. Neque tamen credendum, sub nomine *cursum* hic unice, *recursum*, *receptum* aut *perfugium* intelligendum esse, quæ est sententia NICOLAI FULLERI *Miscell. S. L. III. C. XV*, quasi dicere vellet Deus: *quoniam natura vas infirmius es, consilioq; minus polles ad res gerendas, ad opem & auxilium Viri tui confugies, ut in ipsius tutela lateas ac presidio*: Nam sic insigne Evæ promitteretur bonum, cum tamen meras loquantur comminationes, cum quæ immediate præcedunt, tum quæ sequuntur. Potius hic *cursum* vel *accursus* ad mulieris subjectionem & submissionem, marito suo tanquam Domino debitam, trahendus est. Quia enim fervorem est, *ad heros currere*, ut illorum mandata percipiant & prompte exsequantur, obedientia Evæ, Viro suo subjectæ, nomine *cursum* exprimitur, *cursumque* mulieris ad eum futurus esse dicitur, cui obsequium ex Lege Divina à muliere præstandum erat. Hanc esse Dei mentem, ostendit *αὐτοδυναμία* *ἀποχρηστικῶν*, quæ sequitur: *והוא ימשל בך* *ille dominabitur tibi*. Vide CLERICUM *Comment. in Gen. p. 33*. Propterea Vetus Interpres Latinus *παραφραστικῶς* locum hunc reddidit: *Sub viri potestate eris*. Et sæpius nobis laudatus ABEN-ESRA תשוקה per *obedientiam* explicat hoc sensu: *תשמעו כל אשר יצוה עליה כי תשמעו את ברשותו לעשות חפצו* *audias, quacunque precipiet tibi, nam in potestate ejus es, ut facias quacunque ipsi placuerint*. Restat locus alter, quo præter nostrum, תשוקה occurrit, paucis considerandus, Cant. VII. 11, ubi Ecclesia de sponso suo cælesti Christo ait: *אני לדודי ועלי תשוקתו* *Ego amici mei (sum): Et ad me est cursus illius*. Particula על sæpe eodem modo, quo אל usurpatur,

1111X 2

tur, accessionem & adjunctionem notans. Sic 2. Sam. XV. 4. וְעַלֵּי יְבוּמָה כָּל אִישׁ *ut AD me veniat omnis homo.* Mich. IV. 1. וְנִהְרָו עָלָיו עַמִּים *& confluent AD EUM populi;* item 2. Reg. XXV. 20. וַיִּלֶךְ אֲחֵם עַל מֶלֶךְ בָּבֶל *& deduxit eos AD Regem Babylonia.* Ut adeo hic indicetur arctissima, quæ inter Christum & Ecclesiam intercedit, conjunctio, cujus vi sponsus cœlestis semper præsto est suæ sponsæ, & in omnibus calamitatibus prompte ei accurrit ad auxilium ipsi ferendum, neq; ullo modo se à sponsa sua (nisi ipsa eundem malitiose deserat Es. LIX. 2.) divelli patitur. Egregie noster LUTHERUS: *Er hält sich auch zu mir.* Haud ignoro, plurimos ita reddere istum locum: *Ego amici mei (sum) quandoquidem erga me est desiderium ejus.* Verum quemadmodum ista versio erronea vocis תְּשׁוּקָה acceptione unice nititur, cui nec proprius radicis תְּשׁוּקָה significatus, nec vocabula cognata, nec loca parallela favent, ita in nostra versione nihil jure merito desiderari poterit. Atque sic a bunde, ut spero, evictum, תְּשׁוּקָה locis parallelis eundem, quo nostro loco gaudet, nimirum CURSUS, ACCURSUS significatum sustinere. Est, finem currentium pro diversitate Subjectorum, quibus hoc assignatur prædicatum, varium esse: Est *Evam accurrere*, ut Viri sui imperia expectet; Sponsum vero cœlestem *accurrere*, ut curas sponsæ suæ svavissimo levet solatio, denique peccatum instar canis *accurrere*, ut homini morsum infligat; tantum tamen abest, ut diversi hi speciales currentium fines generalem vocis תְּשׁוּקָה significatum, *cursum, accursumque* involventem tollant, ut potius eundem confirment & illustrent.

§. XXIII.

Ne vero existimes, illam, quam voci תשובה ad-
 scripsimus, significationem heri demum vel nudius
 tertius excogitatam esse, provocamus ad LXX Inter-
 pretes, cana antiquitate venerandos, qui, nisi augurium
 animi me prorsus fallit, eundem in mentibus habuisse
 videntur significatum, licet ipsum nostro loco non rite
 applicuerint, Abeli adscribentes, quod peccato vindi-
 candum erat. Hi enim Gen. III. 16. non secus ac in no-
 stro oraculo pro תשובה substituerunt: ἀποστροφὴν, &
 Cant. VII. 11. ἐπιστροφὴν. Equidem quid intenderint,
 locis prioribus cum sua ἀποστροφῆ, non omnes assecuti
 sunt. Prodeat in scenam Vir doctrina & ingenio præ-
 stantissimus, JOH. CLERICUS *Comment. in Gen. p. 33.*
scribens: LXX Interpretes habent hic ἀποστροφῆ, quod cum
non conveniat cum vocis, quæ in Codicibus nostris legitur, signi-
ficationibus; suspicor, eos aut legisse, aut legendum censuisse
תשובה, quam vocem recte ἀποστροφῆν vertunt 1. Sam.
VII. 17, & alibi. Non video tamen, quis possit esse sensus,
nisi forte dicere voluerint: ora ad virum tuum convertes,
ut ab eo necessaria accipias vitæ subsidia; aut ut ejus imperia
expectes, ut oculi servorum dicuntur esse ad heros suos Psal.
CXXIII. 2. At nec Hebraice, nec Græcæ vocis solitus usus eam
significationem admittit, nec scio, an ipsi satis sciverint, quid
sibi vellent. Sed injusta, quod pace Viri doctissimi dixe-
rim, hæc est censura. Procul dubio ἀποστροφῆ Gen III.
16., nostroque loco, atque ἐπιστροφῆ Cant. VII. 11, ipsis
sunt Synonyma, & utrobique conversionem hæc voca-
bula significant. Nam verbum ἀποστροφῆν pro ἐπιστρέ-
φῆν nonnunquam τοῖς ἐβδομήκοντα usurpatur. v. gr.
Jer. III. 12. ἀποστρέφῃς πρὸς με. Quin aliis quoque Scri-
ptori-

G

h̄w̄n̄, quicquid etiam videatur aliis, ex nostra opi-
 nione vim Imperativi habet. Hac in parte vestigiis
 magni nostri LUTHERI insistimus, reddentis: Herr-
 sche über sie. Ebræos in præceptis tam negativis, quam
 affirmativis, sæpissime futuro loco imperativi uti, no-
 runt omnes, qui primoribus labris hæc gustarunt sa-
 cra. Certe quo minus *רָפָה הוּוּוּנָה* futuri sensum adscri-
 bas, id potissimum obstat, quod sic prædictioni divinæ
 non respondisset eventus. Cain enim non dominatus
 peccato, sed potius à peccato se vinci passus est. Quæ
 cum ita sint, firmiter teneamus, hanc esse imperandi
 formulam: *Tu ergo dominare illi*. Pergit Numen Sapi-
 entissimum in similitudine à cane desumpta, cui hæcte-
 nus peccatum contulerat. Canem, qui somnium si-
 mulaverat, & ad ostium per tempus quiete cubuerat,
 quando jam in eo est, ut expergefactus advenienti as-
 sultet hospiti, Pater familias fuste coercere, saltem
 verbis minacibus ei imperare solet, ne ullo modo ho-
 spitem lædat: quo ipso se dominum canis Pater fami-
 lias demonstrat. Eadem ratione hic injungitur Caino,
 ut se dominum canis peccati ostendat, h. e. ut vi aliqua
 spirituali coercet, & abigat nefandum erga fratrem
 odium ab ostio cordis sui, ne hoc ulterius erumpere &
 homicidium, quod jam moliebatur, in actum deducere
 possit. *Tu Ergo* inquit Deus, *dominare illi*, dominare
 cani illi rabido, qui hæctenus occupavit cor tuum, &
 in eo imperium exercuit. Licet odium illud immane
 in corde tuo latens, te semper ad fratricidium sollicitet,
 cave, illi locum des; sed resiste ei, cumque viribus tuis
 propriis & naturalibus id efficere nequeas, præsta hoc
 viribus supernaturalibus, à Spiritu S. tibi conferendis,
 juxta ea, quæ s. seq. pluribus observabimus. Fallor,

1990b

G 2

aut

aut ex asse nostro Oraculo aureum illud Pauli monitum convenit, quod Rom. VI. 12. legitur: *Μὴ ἐν βασιλευσίῳ ἢ ἀμαρτίᾳ ἐν τῷ θνητῷ, ὑμῶν σῶματι, εἰς τὸ ὑπαρκεῖν αὐτῇ ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῆς: Ne igitur regnet peccatum in mortali vestro corpore, ut obediatis ei in cupiditatibus ejus.*

§. XXV.

Equidem contra hanc explicationem HEIDEGGERUS *Hist. Patr. T. 1. Exerc. VI. §. XXVII. p. 187.* urget: *Nunquam Scripturam ita loqui, hominem peccato dominari, neminem unquam in peccatum habuisse dominium. Ne de renatis quidem hoc verum esse, cum Paulus de se hoc neget Rom. VII. 14. Quomodo ergo id asserendum de homine profano, qualis Cainus? Unde ulterius deducit Deum non locutum hic esse de peccato, sed de Abele, & eum Caino tanquam fratri majori subjecisse. Verum respondeamus: 1) Licet illa phrasia expressis verbis in Scriptura alias non occurrat, homo dominatus peccato, sufficit, dari phrasas æquipollentes ac eodem prorsus sensu gaudentes in Sacrarum Literarum Pandectis, v. gr. quod renati *carne[m] suam crucifigant cum affectibus & cupiditatibus Gal. V. 24.* quod *actiones corporis (carnis peccaminosæ) mortificent. Rom. VIII. 13.* quod *non domineatur peccatum ipsis Rom. VI. 12. 14.* quod *malum vincant Rom. XII. 21.* Quicumq[ue] vero *carne[m] peccaminosam crucifigunt. & mortificant,* qui *malum vincunt,* qui *non dominium peccato permittunt.* Ide illis etiam, salva fidei analogia, dici potest, ipsos dominium habere in peccatum. Et certe, nisi regeniti dominium in peccatum exerceant, forent *servi peccati.* Hæ enim phrasæ stylo Scripturæ è diametro sibi invicem opponuntur. Regenitos vero nequaquam *servos peccati* dici posse, prolixè docet*

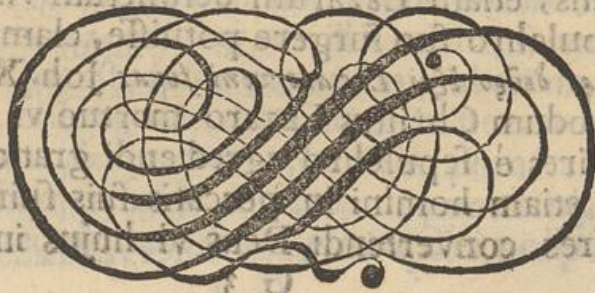
docet Paulus Rom. VI. 17. 18. 20. seqq. 2) Distingvendum igitur inter peccatum ex proæresi destinataq; malitia, & inter peccatum ex ignorantia & infirmitate commissum. Dominium habent regeniti in peccata proæretica in tantum, in quantum per gratiam Spiritus S. ab ipsis abstinere possunt & debent, 1. Joh. III. 9. quamvis sub *peccatum infirmitatis* contra voluntatem suam *venundatum se esse*, Paulus regenitus fateatur Rom. VII. 14. coll. vers. 18. 3) Quod ad Cainum attinet, non inficias imus, eundem illo temporis articulo, quo Deus ipsum suo dignabatur alloquio, irrogenitum & per consequens non dominum, sed servum peccati fuisse, nihilosecius Deus NB. imperare potuit Caino, ut jugum peccati excuteret, & illi dominari inciperet. Futurum enim *שמת* imperandi sensum habere, § præced: demonstravimus. Probe tamen notandum, ejusmodi locutiones imperativas non supponere in homine facultatem, ex viribus propriis atq; naturalibus ad efficiendi, quod præcipiunt; sed potius promittere & largiri vires supernaturales homini, ut per gratiam Spiritus S. id præstare valeat. Sic. e. c. quando Deus homini irrogenito acclamat Ephes. IV. 14. *Ἔγερται ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῆς νεκρῶν* *Expergiscere, qui dormis, & surge a mortuis*, profecto homo spiritualiter mortuus non potest surgere à peccatis suis viribus propriis, nisi dicere velis, etiam Lazarum defunctum viribus propriis è sepulchro suo surgere potuisse, clamante Christo: *Λάζαρε δεῦρο ἕξω* *Lazare veni foras* Joh. XI. 43. Sed quemadmodum Christus Lazaro mortuo vi hujus imperativi vires è sepulchro egrediendi gratiose conferbat, ita etiam homini in peccatis suis spiritualiter mortuo vires convertendi Deus vi hujus imperativi:

Surge è mortuis, largiri paratus est, modo non morose
 resistat istiusmodi peccator motibus Spiritus S. Eadem
 est nostri loci ratio. Deo ad Cainum irrogenitum di-
 cente: *בן תמשרה אתה תמשרה Tu dominare illi* (peccato,) nemo
 cogitet, Cainum viribus dominandi peccato naturâ suâ
 polluisse. Absit! Sed promittit Deus vires hujus
 imperativi vires sufficientes supernaturales, vires Spi-
 ritus S., quarum ope Dominus peccati evadere posset,
 licet hæctenus mancipium iniquitatis fuisset. Ita, ut
 arbitror, constabit, ex præceptis Divinis, in hoc & si-
 mili loqvendi genere firmiter quidem debitum nostrum,
 minime vero facultatem id præstandi (præsertim è vi-
 ribus nativis) colligi posse. Ut adeo noster locus, dex-
 trè expositus Semi-Pelagianis, liberum aliquod in spiri-
 tualibus arbitrium homini post lapsum vindicantibus,
 nequaquam patrocinetur, id quod post alios è nostris
 Theologis, inprimis solide ostendit B. SEB. SHMIDIUS
Colleg. Bibl. pr. L. IX. Dict. I, §. 15. ad quem, ne falcem in
 alienam messem immittamus, Lectorem benevolum
 jam amandamus. Sicq; vela contrahentes, pro assistentia
 benigna illi devota mente immortales decernimus gra-
 tes, qui est א, & א, quique omnium nostrorum
 laborum existit initium, ac

FINIS.

PER-EXIMIO POLITISSIMOQUE
DN. RESPONDENTI,

Domestico suo percharo
S. P. D.

DISPUTATIONIS PRÆSES.

FRatres Phaëtontis & Icarī socii non immerito adpellari merentur, qvi, scrutinio Fontium Sacrorum susqve deqve habito, in Theologiam Thecticam, Polemicam, qvin Homileticam illotis manibus provolare non erubescunt. Aliam prorsus Tibi, Amice æstumatissime, inesse mentem, abunde hæctenus demonstrasti. Ex quo enim ædes meas incolere cœpisti, tantam in Te, ad studium Lingvarum Sacrarum, Græcæ non minus ac Ebrææ excolendum, animi propeñsionem animadverti, ut non passibus lentis; sed celeri cursu progredi videreris. Non tantum Læctionibus meis publicis sedulus & constans interfuisti auditor; sed & in Collegiis, ut vocantur privatissimis, quotidie ferme latus meum premens, solida Sacræ Philologiæ fundamenta jecisti. Nunc ad altiores Scholas abitum meditans, studiis tuis laudabiliter apud nos gestis Specimine Publico finem imponis, ut illi, quibus rerum tuarum ratio est reddenda, intelligant, non male, qvòd in Athenæo nostro transegisti, collocatum esse tempus. Qvo nomine sicut *ὀλοκαρδως* tibi gratulor, ita, ut Patria nostra aliquando ex studiis Tuis cõmoda quamplurima uberrimosq; fructus capiat, Deum precari non desinam. Abi ergo, Amice dilectissime, & redi feliciter! meq; qvòd hæctenus fecisti, amare perge.

Scripti, Calendis Januarii MDCCXXII.

EN! dum defendis notum feritate *Cainum*,
Cui dat consilium sanius ipse *Deus*;
Sanius, ac multi, quos foetet sancta loquela,
Pectore *consilium*, *Fautor amande*, foves.
Scilicet exactè lingvas vis nosse sacratas,
Nec ferri illota in pulpita sacra manu.
Gratulor hos ausus, animo quos volvis honesto,
Dicat eis summus semper Iova bene!

Hæc Gratulabundus deproperabat
GODOFREDUS Thiel, Ged. Opp.

COnscendis Cathedram, *Specimen* feliciter offers
Egregium Doctis Ingeniique Tui.
Gratulor ex animo; Cœptum **DEUS** ipse secundet,
Ausibus atque *Tuis* semper adesse velit.
Cumque brevi **TIBI** sit patrias mens linquere
MUSAS,

Ito bonis avibus: candida Fata precor!
Paucula hæc in honorem
Politissimi Dn. Respondentis,
properante apponere
voluit calamô
MATTH. Gottl. Prückelmeyer, Ged. Opp.

Latro fuit Fratris germani, latro, *Cainus*,
Horrescunt cuius secla futura manus,
Judicis hortatus Te, qui nunc excutis, acres,
Laudibus ornabunt secla perpetuis.
amica manu scr.
CAROL. FRIEDER. Weichmann, Servesta-
Anhalt. Opp.